

NENURİ XAĶEPES NA NUNΞXUN

ŞURGEDGİNERİ NENAPE DO DİALEKTEPEŞ GOŞAΞXUNONİ DERSİ

LAZURI NENAS ENTXOZI (2012-2021)

Bülent Bilmez & İrfan Çağatay

UMİTELİ XAĶİ

Nenuri Xaķepes na Nunżxun Goşażxunoni Nenape do Dialekťeş Dersi

LAZURI NENAŞ ENTXOZI (2012-2021)

Bülent Bilmez & İrfan Çağatay

“Bu yayın, Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden yalnızca Laz Kültür Derneği sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.”

“Ham gamanoşkume, Etkiniz AB Programış doloxe Avropaş Artobaşı finansuri meşveluten ixazirinu. Ham gamanoşkumeşi doloxenepe Laz Kültür Derneği eondun do hantepe Avropaş Artobaşı ozmonupe va renan.”

Umiteli Xaki

Nenuri Xākeses na Nun̄xun Goşāxunoni Nenape do Dialek̄tepeş Dersi
Lazuri Nenaş Entxozi (2012-2021)

Bülent Bilmez & İrfan Çağatay

Laz Kültür Derneği © 2021
İstanbul, Şubat 2021

Lazuri: Mehmedali Barış Beşli, İrfan Çağatay, Sinan Albayrakoğlu,
İsmail Güney Yılmaz
Deşifrasyonı: Melek Özlem Durmaz
İnfografik: Reyhan Yıldırım

Laz Kültür Derneği
AOS 51. Sok. No. 20 34398
Sarıyer İstanbul Turkey
Tel. 0212 241 7981

iletisim@lazkulturdernegi.org
www.laz.org.tr

DOLOXENEPE

GOŽATKVALA.....	4
AMAXTİMU.....	5
A. ŞURGEDGINERI NENAPE DO DIALEKTEPEŞ GOŞAŽXUNONI DERSI.....	13
1. ŞURGEDGINERI NENAPE DO DIALEKTEPEŞ DERSİSİ MKİULE İSTOTIA.....	15
2. ŞURGEDGINERINENAPE DO DIALEKTEPEŞ DERSİSİ GONŽKALU	16
i. Oguruş Programışi Oxaziru.....	16
ii. Dersişi Saati do Mamgure	16
iii. Dersişi Goşažxunu.....	16
iv. Dersişi Mamgurapale.....	17
v. Dersiş Suparape.....	17
vi. Dersis Puanı Meçamu.....	17
B. ŞURGEDGINERI NENAPE DO DIALEKTEPE LAZURI DERSI.....	19
1. LAZEPE DO LAZURI NENA.....	21
i. Ogurapu-Onžopulus Lazuri Nenaşı Oxmanur.....	22
ii. Lazuri Nenate Očaru-Okitxu.....	23
2. GOŞAŽXUNONI LAZURI DERSI.....	24
i. 2012-2013 Onžopuluş Žana: ‘Defakto’ Geçkapa.....	24
ii. 2013-2014 Onžopuluş Žana: Lazuri Nena Mektebepes Kamaxtu.....	26
iii. 2014-2015 Onžopuluş Žana: Extimu do Gextimu.....	27
iv. 2015-2016 Onžopuluş Žana do Uküle.....	27
v. Meşvelu do Meçişinuš Žursepe.....	28
3. NA UŽOREMS MUTXANEPE do PROBLEMEPE.....	30
i. Mamgurapaleşı Problemı.....	30
ii. Dersiş Suparape do Ogurapuş Matérialupe.....	31
iii. Svaluri Okočišinu do Okočidinu.....	32
iv. Covid-19-şı Pandemi do SDN Goşažxunonı Dersi.....	33
v. Galendo Užxu Nena.....	34
vi. 2021-ş Žanağaneri Goşažxunuş Prosesi.....	34
C. GEZADU do NA BŽIRITPE.....	37
1. GEZADU.....	39
2. NA BŽIRITPE.....	41
D. NOSİŞ DOGURU.....	43

GOŽATKVALA

2012-s Şurgedgineri Nenape do Dialektelepeşi (ŞND) dersepe, MEB-işi mektebepes Turkiyes na isinapinen nenatepi oguruşeni na yiçkindinu ar proje rtu. Handşaşakis Abxazuri, Arnavuturi, Boşnakuri, Kortuli, Kiriluri alfabeten Adığuri, Kurmançuri, Lazuri, Latinuri Alfabeten Adığuri do Zazuri programape dixazirinu do ham nenate orta mektebepes ogurapus kogečkinudortun, ala çkva do çkva nežezepeş gurişeni žana do žana ham dersepe na goşazxunes mamguralepe dikles.

Xes na giğunan ham raporis, linvisči xakepes menzvinuri, mtel prosesi, Lazuri nenaşı doxmelobaten eşakitxu do megnapu guris uğun. Haya, legaluri do istoriuli bekraundi do mtel kelendon eşebikitxamtaşşani, Turkiyeşi nanaşnenaş problemi do okökidinupe, koçineburi xakepeş gocişen nanaşnenaş ogurapu do nanaşnenate onžopulu, nasyonaluri varna internasionaluri kanonepe, raporis doloxe na xvadunsteri gammagnapus bızadit.

Literaturaşı gokitxu, vorkşoopi do fildşoşepeten ham prosesi vuxosarit, xes na amomixtes çkina do genoza-depe sistematikurot okobiğit do raporis meşapçarit. Ham ndgalepes mitik mole na va moligams ŞND-ş doloxe Goşazxunoni Nenaşı Dersepeşi (GND) problemi xolo molaşinu do ham problemi gežkaluşeni fiki-

repe do genozadupeten meşvelu guris miğunan.

Ham rapori ŞND-ş doloxe GND vit žanaşen doni eçkindu, oxaziru do doxmelot praktikaşı fazipes na gamaxtu (ovapuri do varovapuri) kaşa problemişi oucu, xes na amamixtes vača do çkva na ivupeşti dokumantasyoni do na yeçkindu data do žirapapeşti mtel kelendon sistematikurot okoğmalu do goratalus (oraporu) guris miğunan. Ala ham temaş gurişeni ipti na ixeninu mtel xoloşı oçkinu do ortuşen, kaşa mutxanişi oçkinuşen mendra ren ham rapori. Xolo oxenoni dido dulya ren. Raporepe manžinaşa manžinas daa kai dulyape na gamaxtasen komiçkinan do ham rapori hasteri kai dulyape oxenu guris na ugúnanpeşeni dolongonaşe davanna mançarepeşeni oxeloni ar ambai ivasen.

Ham raporisı "Amaxtimu" coxoni norteşi iptineri mançarale Bülent Bilmezi ren do "Şurgedgineri Nenape do Dialektelepeşi Goşazxunoni Dersi" do "Şurgedgineri Nenape do Dialektelepeşi" nortes na ren "Lazepe do Lazuri Nena", xolo "Goşazxunoni Lazuri Dersi" tude-nortepe ipti İrfan Çağatayik unçrapun. Ham norteşi masumani tude-norte ("Xalis Oçkinu: Mu Diçin do Mu Problemeli Ren") do oçodinuri sumi nortepeti juri mançaralepek arto çares: "Gezadu"; "Na Bžiritpe" do "Nosiş Doguru".

AMAXTIMU

AMAXTIMU

Handğaneri ndğas Turkiyes koçineburi xaķepeși oçvalu do ham tematen teori-uli-konseptüri okosinapupe do legaluri osturesaupeși gurişeni viť do viť žaneri okoğmalerepe kuğu. Avropaş Artobas elakatuşı p̄esperktiften na imtilanu gosturesaupete na moşaxtu xaķepes do mogalapes ham mucadelesi pai didi ren.

Koçineburi xaķepeși doloxe na işinen kültüruli xaķepeși norte na ren nenu-ri xaķepeși problemi Turkiyes gunže tarixi var uğun. Dunyasti dido gunże tarixi na var uğun nenuri nžinapa do nenuri xaķepeși okosinapupe Türkiyes ağani ar mesele ren do xolo na ukorun ķonari var molışininen. Nenuri xampa-nobaşı zirgi na ulun radikaluri ar nena xvala (do xolo ķultura) na moikabulams do majurape na moivarams şölikiķapeş gurişeni Türkiyes oxenoni dido dulya ren.

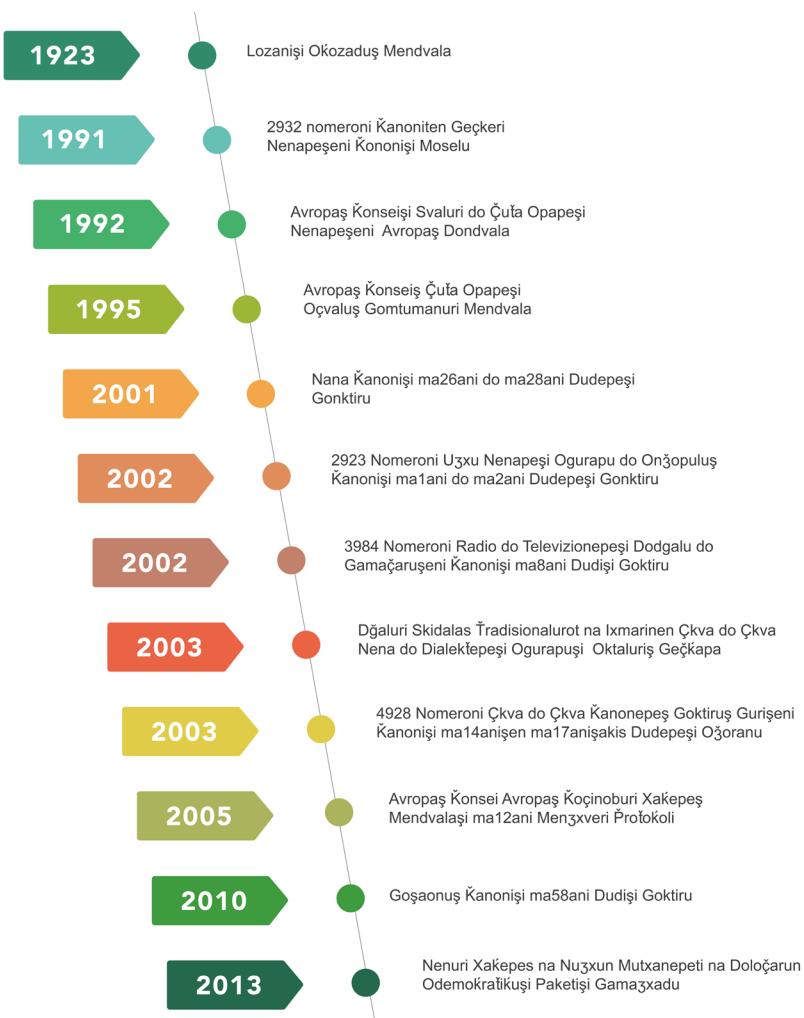
Xes na giğunan rapori, na uķorems ham muntxanepes uci meçameri ixazirinu. Turkieši ar nena na ren Lazuri nenaşı dersepe niçinertuşkule na moxtu şro-seseppe do xadisepe pri gebočkat, didopeş kai na var uçkinan Lazuri nenaşı do çaraşı ķulturaşeni na mikoremanpeti oxožonapams.

Xaķişi gozoğmalu tkvas jur turli oxižo-ninen: opapeşdoloxeni ķanonuri mežopxupeten garanti na ixeninu vana

irik kabuli na vuşeni mtel kianaşı xuku-ki na gyožin ar xaķişi ar sotxanis (svalu-ri hukukik kabuli vu varna var vu, haya uelaşinu) oxosyaru iven. Haşo renna him xaķi gožiġmalinui vana var, hamu ķonarı ķanoiten içvineni varna var iç-vinenni, hayatı beciti iven. E do haşo renna, ar sontxanis na niçinu, ar xaķişi ķanonite oçvaluşeni, ķanoni ovapuşeni onçişi, koçineburi xaķepeși onçişinuşi şkaguris doxedun. Ar dobadonas ķa-nonurot na var içven ar xaķişi xaķişi gožağmaluşeni, var oxmarapuşeni na ixeninenpeși očaru, goķitxu, oraporu do xaķişi oçinapuşeni na ixeninasen ćkva dulyapeti beciti ren. Mara majura kele kartalis ķanonurot na içven (ķa-noni na ivu) xaķepeși oxmaruş oras, yani xaķi oxmaruşa sira moxtaşkule na mopxvadurt şproblemepe xaķiş goķitxu do oraporuşi doloxe amulun.

Tude na žiratenşteri, ham rapori ixazi-rertruşkule hem mogapa na ren nenu-ri xaķepes menz̄xveri ķanonuri mežopxupe (mogapa) hem do ham xaķişi oxma-ruş oras na mopxvadurt şproblemepe molobişinatşkule, ham xaķi dubaġuni, do muşeni, mučo moiginu varna niçinu ugočkondinu, xaķişi mancepe do xaķiş maċvaledepe pelaperi do upelu tavrepe, na oxmarinapams mitxanepeşi pela-peri do upelu tavrepe ķonarı oxosari, goķitxu do oraporuşi oçalişupes sva koniçinu.

Turkias Nenuri Şöhrəti İstoriuli Prosesi

Turkies nenaş xakepeşti justikuri gomorgva molişinaşküle, problemişti jur xali eçkindun. İpti, internasyonaluri xukukişi endvalape do Turkiyeşti hantepesen omtinüşeni na ikomspe. Majuraniti hantepes na nunžxun doloxeni justikuri xali ren.

İnternasyonaluri xukukişi endvalape do hantepesen muço imtininen, hayaşen gebočkat; İnternasyonaluri tekstepes na elişininin 'çuňa xalkı, 'çuňa xalkış

nena' ve 'nanaşnena'-steri konseptepesi gamagnapu/gamasvaru/oxmaru do ham tematen xakepeşti gežopxu do oxmaru didi prosentiten nasyonaluri devletiş inisiyatifis nişkinudoren. Xolo ham inisiyatifis meşampuleri, Turkieş nenuri xakepe separatizmi kala oķunžvinu do na yondunpeşen omtinuti do xolo xaki do oxoskverobapes na goladginu/memsiluti ikoms.

Xakepeş goladginu/memsiluşeni nežezi na ixenenin Lozaniş Mendvala internasyonaluri oķondvalapes gožozdaluşeni ixmarinen: Türkie imza na va meču, imza komeçunati kabuli na var vu tema çkunis na nunžxun teni mendvalape hantepes renan: Avropaş Konse Svaluri do Çuňa Opapeş Nananenapeşeni Avropaş Dondvala (1992), Avropaş Konse Çuňa Opapeş Oçvaluş Gomtumanuri Mendvala (1995) ve Avropaş Konse Avropaş Koçineburi Xaķepes Mendvalası Ma12ani Menžxveri Protokoli (2005).

Turkiek Arteburi Opapeş Bereş Xaķepes Mendvalas imza otkoçamtuskule ham kožozdala dodudortun: "Turkieş Respublika, Arteburi Opapeş Bereş Xaķepes Mendvalası 17, 29 do 30 dedeşti xuķmepe T.C. Anayasa-şı do 24 Xzala 1923 tarixoni Lozaniş Okozadus xuķmepes do şuris na muxvadunsteri oxožonus xaki eşişinaxams." Na elişininu dudepe nenaş xakepeşeni dido beciti rtu do Turkies mtel kianuri dido xakiş gožogmalus goladgitinaseť. Turkiek gožozdala na meču ma17ani dudi radiço do televizyonistleri kominişasyonuri enstrumanepeten, beres na apelen "ma29ani duduşi şuris na muxvadun çkinapa do dokumentişi gopauşeni meşvelu" mole moğamtu. Xolo elasineri ma29ani dudit "bere nana-baba müşis,

kültürlü minobas, nena do metimonepes, bere na skidun varna na moxtu dodobadonaşı metimonepes do ckva silivizasyonepes gežonu” moligonams.

Xolo gožazdala na meçes ma30ani dudi ar nenuri čita xalkiſen na ren berepeſi muſi nenaſi oxmaruſ xači mežopxums.

Mkule muſi ptkvat,, Arteburi Opape, Avropaş Komisyonisteri Turkieti do loxe muſis na ren internasyonaluri organizasyonepeſi nenaſ xakepe garanti na ikoms čarapeſi xukmepeſen omniunuſeni, Turkiek hantepe ikoms: 1) imza va meçamu/var elakatu, 2) teni maddepeſ gožazdala meçamu varna 3) ‘čita milleti’, ‘nenuri grubi’, ‘nenaſi grubi’ varna ‘nananena’-ſteri nosyonepe na munamsſteri gamagnapu do oxmaru.

Doloxeni xušukis nenaſ xakepe tkvaşkule ipti Anayasa goiſinen. Didgunati Turkieſi Anayasapes moniſtikuri kulturaſ poſtičapes na munamsſteri, nenaſi xakepeſeni dido ora onzgone na gužobams, na goludgitun maddepe uğutu. Gečkapuri prensibepe do didote prensiburot mamenžoba kale do gamačatu na goludgin ar diskursi ugunnati 1924, 1961 do 1982-ſi nanačanonepe, skida-laſi kača svas dobadonarepeſi, Turkuli nenaſen meťa nenapeten (nananena-peten) na ikoman aksiyonepe do xizmetiſ ečopinu mučo golobudgitare-ya do mexesaperi/mezmoneri inčarinu.

2000-epes dido temapes na moſaxtu odemokračkuſi proſesik kulturnulu do nenuri xakepeſ kontekſtiſ umčutu. Mara ham orapes nanačanoniſi teni maddepe goiktiru do ham goktirupe jin na elebiſinitsſteri var ivu.

1990-epeškule Turkies Avropaş Artobaşa amaxtimuſeni na tiſa moonu reformepe, nenaſi xakepeſti beci-

ti mutxanepe va goktirunati, na ren manaltıteſi okačigoru do teni čuťa do kožazderi xušukuri onžuranupeti ko-moſionu. Ham konceptis mteliſen beciți ar aksioni, 1991 žanas Kurduri nena na gyočkams 2932 numeroni Ĵanoniten Gečkeri Nenapeſeni Ĵanoniſi moselu ren. 2000-epes na ivu odemokračkuſi proſesi, nenaſ grubepi, nenaſ čuťa milletepe varna nananenape prensiburot dičabulunati kanonuri garanti var ničinudortun.

Ala Turkuliſen meťa nena na oxmaran- pes mutepesi nena oxmaruſeni do (rapori čkuniſi kontekſtiſ beciți na rens-teri) ogurapuſeni teni gočoberi xakepe kabuli dovudortun. Nanačanoniſi ma-26ani do ma28ani maddepe 3 Žilva 2001-s goiktiru do nanačanoni nana- nenaſi gečkerepeſen dipaġinu.

Devletik oſi žanaſendoni na činganu tabupek na yočkinu poſtičuri do soſialuri fobepeſ guriſeni gožazderi do meſkurineri na ixeninu ham reformepe 2002 žanas AKP xeqala ivuſendoni čkvapeſen daa guri gedvaleri nioninu. Mara gožazdalu do gošabgeri dulyape xolo atxeneriſteri naonu. Didote Avro- paş Artobaſi elakatuš paketepe varna odemokračkuſi paketepe na gyožitu nietiſ gamagnapuſ svas na işininen kanonuri mežopxupe var içodinu. Kanoniſi goktirupe do hantepeſi oxmaru, dodvalusteri mutxanepe nenaſ xakepeſi gokitxu, oxosyaru do oraporuſeni xolo beciți dulyape ren.

Hak teni beciți onžuranupes do mežopxupes mkulaſa elebiſinat. 9 Apreli 2002 tarixoni Majurani Okoonuš Paketiten Preſaſi Ĵanoniſ na čarutu “gečkeri nena” moiselinu do ‘dobado-naſi var okortoni artoba var načixass- kule’ Turkuriſen meťa nenapeten kursi

gonžkapu (kartalış jin ortasnati) mumkuni divu. 2002 žanas na goiktirinu 2923 numeroni Užxu Nenapeten Ogorapu do Onžopuluš Žanonişi maartani do majurani dudepe goiktirinu do ham Žanonişi coxo haço meidvinu: Užxu Nenapeşti Ogurapu-Onžopulu do Turkieşti Dobadonarepeşti Çkvadoçkva Nena do Dialektpesi Ogurapuşeni Žanoni.

Haya nižopxuškule 'dobadonaşı var okortoni artoba var naňixasshukle' na niçinu Turkulişen meňa nenanpeten Ŝurşı gonžkimushi xaki, ipti didi oňokidinupes sebebi davunati, ofisialuri kabuli do ogurapushi kontekstis nenaş xakepeşeni gza gonžkudortun. E do, ar žanaşkule Kzala 2003 tarixis na elebişinit Žanoni goiktiru do ar çuňa adimi çkva komeidu do Turkulişen meňa nenapeşti hažidohaži na ren doxmeli mektebepes do kursepes ogurapuşeni izni koniçinu.

Ham kožazderi do çuňa adimepe medivinertuškule poňe Turkieş dobado-narepes Turkulişen çkva ar nanaşnena dogurapuserti ar nieti na var uğunantı ora muşti moxtuškule irote ežigarinu.

Hem žanapes Turkulişen meňa nenanpeti medyas oxmaruşeniti beciti mežopxupe dixeninu. 2002-s 3984 numeroni radyo televizyonisi Žanoni goiktirinu do Turkulişen meňa nenanpeti programepeti Žanoni divu. 2004-şendoni TRT-s Boşnakuri, Çerkesuli, Arabuli, Žurmançuri do Zazuri televizyonı do radioşı programepe ixeninen.

Berepek na iguranensteri nananenaşti programepe oxenu geçkeri rtu, haya nenuri pşeroba do nenaş xakepeşeni na ive mežopxupeşti sinori do problemepe možiramtes do xolo ham programepeşti simultane goktiru do ndgaluri raporisteri endolepeti Žanoni na dodupeşti

gožozdalu do škurnati možiraman.

2012-s Şurgedgineri nenape do dialektpes dersi geçkala ivu. Ham prosesi ukule mčipeşa imeselinasen.

Teoriki do ampiriki Ŝalepe müşite nenanpeti pluralizmi şeni na içalişamsa a akademisiemi do Lazuri şeni didi žanaşen doni na içalişamsa a entelektuelişi artobate na ixenu ham raporanı maçarapek, aşı tuteri xenapa do svaluri oçalişushi neticete haço a raponı oxazirushi vazife, xvala mesele şeni na ugunan teoriki manceli nişis do svan na uonunan koordinasiioni nişis aceres do kabules. E do, hani var ortuko aşı tutate haču didi do xoxoleri a mesele şeni a raponı oxazirushi imkani var ortaseretu.

Ham mtinobate na ixenu aşı tuteri oçalişute (stolis oçalişu do svan oçalişu) na gamaxtu ham raponı oxaziru periodi, usistemuri koroberi malumatepe koşkoğmalu do na diçirs arti malumatepe ožiramuşti oçalişu, projezi ip̄tineri ndgalepes diu. İpti meselesi mevzuati do praktiki dulyape şeni na on žulu žalva malumatepe oňokorubute na diçirs istatistikti malumatepe okobğu (Dersi goşagmalu, naču mamgure ren, mamgurapalepe, dersepe na goinžku noğape, kazape, doguronepe.) Hamuşeni ip̄tineri na p̄it dulya, Lazuri periodikepe do interneturi sitepes çareri do dijitali materialis ožadumu diu. Didi a oçalişu var ortukoti haşopete meselesi mtinoba var mažiranene oxobožonit. Ham datape okorobu şeni 2020-şı Mbulobas "Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü" do "Talim ve Terbiye

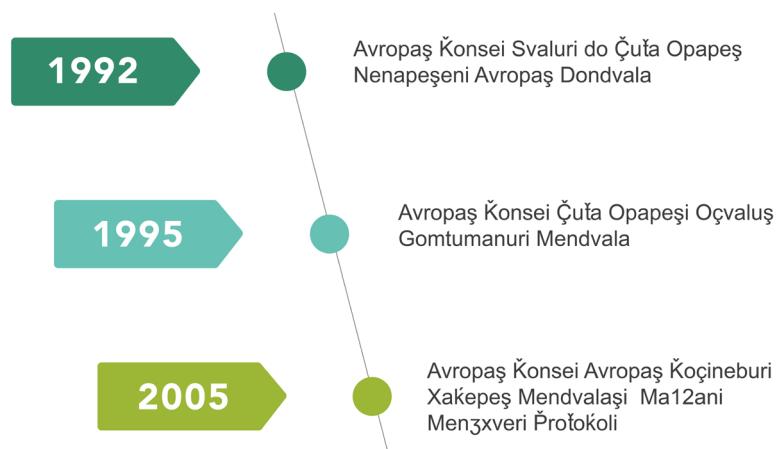
Kurulu"şı Başkanluğis vidit. Do, projeşimance "Laz Kültür Derneği"-k 16 Mbuloba 2020-s "Temel Eğitim Genel Müdürlüğü"s čareri okiťxu komeču. A tutaşukale na komomčes čareri cuňaňis "Lazca Dersini Seçen Öğrenci Sayılar" yoxoni ar liste mendemincjones. Raporisi yokideri buťkapes ham datape žiramu do hani mtini mo va on oxožono kolai on.

Ankaras Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (Eğitim Sen) idarete 8 Mbuloba 2020-s, Eğitimciler Birliği Sendikası (Eğitim-Bir-Sen)-şı tigemčaleşkala 9 Mbuloba 2020-s gumže gunže oko-vixaňarit.

Xolo Ankaras meclisis partiapeşi namzetepe do mebusenepe randevu bgorit mara pandemiňi gurine dido muši "ho" va miňves, "ho, komoxtit" miňvespeňkalati xolo pandemiňi gurine meclisis va maxaňparines. CHP-şı Rizenari mebusi do Lazuri Enstitüsü mcveši tigemčale Mehmet Bekaroğlu kala 10 Mbuloba 2020-s mukle a okoňparupe meclisiňi gale domaxenes do uňai Yulva Zuňauças svaluri očalişuňi oxaziru şeni faide momčes ham okoňparu.

Ham oras Ankaras do Yulva Zuňauçaňi noňgapes na vixaňarit Lazi STK do aktivistepeňkalala na pít (namtinepe kaňtoni) okoňparupe do Artaşenış belediyeşi tigemčalete 16 Kzala 2020-s sva muşis, CHP Rizenari mebusi do Lazuri Enstitüsü mcveši tigemčale Mehmet Bekaroğluňkalala oňute oxori muşis 14 Kzala 2020-s na dopit okoňparupe, meseles čkvadočkva ožadumupe ožiru şeni do svaluri očalişu şeni opşa faide momčes.

Turkies Nenuri Poňiňkapešeni na Ixeninu Mendvalape

Raporisi oxaziru şeni Yulva Zuňauças na ixenu svaluri očalişus dido mamgurapale, jur mamgure nana/baba do a mamgureňkalala 14-21 Kzalala na pít okoňparupe opşa beciň'n. Ham okoňparupe xvala meselesi doloxeni kočepeşi ožadumu ožiru şeni va, pratiğiňi kaňa kale şeni dido malumatı ečopumu şeni opşa kaň diu. Svas na dopit okoňparupe deşifrete arşivi maes do ham malumatepe raporis mboli mboli vixmarit.

Soňuni, 09 Mariaşina 2020-s, 25 şuri kočişi okaňtute na dixenu okoňedu, him ndňaşa na maxenes dulyape do svaluri očalişus na maňires malumatepe, meselesi piri do aktorepeňkalala oňparupe şeni vorsi a vesile diu; raporı şeni dido meselepe haşote husineri xali muši ečopu. Okoňedus na onpek namtine nenapeşti mamgurapale do aktivistepe orťes. Xut-gverdi saatı na pít okoňedu arti nenape şeni na içalişamanpe raporis okaňtu do mesele şeni birtum oňparupe şeni opşa mapeles.

Rizenis do Artvinis na okobisinapit mitxanepeşi tablo

Görüşülen Kişiler	Tarih	Görüşme Yeri	Meslek / Statü
Mehmet Bekaroğlu	14.07.2020	Fındıklı	Milletvekili
Öğretmen 1	14.07.2020	Fındıklı	Öğretmen
Özlem Şendeniz	14.07.2020	Fındıklı	Aktivist
Veli 2	14.07.2020	Fındıklı	Veli
Veli 1	14.07.2020	Arhavi	Veli
Öğretmen 2	15.07.2020	Ardeşen	Öğretmen
Öğretmen 3	15.07.2020	Pazar	Öğretmen
Öğretmen 4	15.07.2020	Fındıklı	Öğretmen / Veli
Avni Kahya	16.07.2020	Ardeşen	Belediye Başkanı
Meb Şube Müdürü	16.07.2020	Fındıklı	MEB Şube Müdürü
Öğretmen 5	16.07.2020	Borçka	Öğretmen
Hasan Azaklı	16.07.2020	Hopa	Aktivist
Birol Topaloğlu	17.07.2020	Pazar	Aktivist / Veli
Öğrenci 1	17.07.2020	Pazar	Öğrenci
Asım Bayrakoğlu	18.07.2020	Ardeşen	Öğretmen
Osman Şafak Büyüklü	20.07.2020	Arhavi	Aktivist
Fatih Kahya	21.07.2020	Ardeşen	Yerel Gazeteci

**A. ŞURGEDGINERI NENAPE
DO DIALEKTEPEŞ GOŞAŽXUNONI DERSI**

A. ŞURGEDGINERI NENAPE DO DIALEKTEPEŞ GOŞAŽXUNONI DERSI

1. ŞURGEDGINERI NENAPE DO DIALEKTEPEŞ DERSİSİ MKİLE İSTOTIA

12 Buloba 2012 ndgas hem oraneri başbakanı Recep Tayyib Erdoğanik şertia muşisi oköxunus "Ažiškule mamguralepe čkinis nananenape muteşi mektebis aguronunan. Obaġinuşi mamgulare kokikatuna Kyurduli goşažxunoni dersi goşažxonenan do agurinenan"-ya tku.¹ Haşonite SND goşažxunoni dersi komognapines. Majurani ndgas MEB-k "Mamgurapale kižiras do obaġinuşi mumgurale okičatesna Zazuri, Kirmunčuri, Lazuri, Abxazuri mektebeper goşažxunoni dersi ivasunon"-ya tku.²

Erdoğanik haşo naonu;

*"Mamgurales Čerkezuri diguras unon, didilepes, berepe mutes Čerkezuri oguras unonan, obaġinuşi mamgurapale okičatanşı, Čerkezuri nena goşažxunoni dersi ivasen do berekpes mektebis agurinasen."*³

2013'i žanas, Turketis naskidunanpek, muteşkala nağarğalan nenape mektebis varoguru şeni na rthu mutxa kanonepe diktirinu. Goşažxunoni dersi. Turketis naskidunanpe şeni artimajura kala na garğalan nenapete mektepis oguru şeni mutu endoli var doskidu.⁴

MEB-k "Turketis na skidun nenape do dialektepe motalepesti aguran do amuşeni xalkis hamu şeni mutu mo uköreptas, goşažxunoni dersis naskidun nena do dialektepeşi dersi gebdvit ya tku.⁵

Geçkalas, irkineri žanas Adiguri, Abazuri do Kirmuncurişi dersepe kago-inžkinu. Naonu žanapes majura nena-peşeniti dersi dixvenu.

1 <https://t24.com.tr/haber/erdogan-yeterli-sayida-ogrenci-biraraya-geldiginde-kurce-secmeli-ders-olacak,206137> (Son erişim tarihi 05.01.2021)

2 <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kurtce-zazaca-lazca-abhazca-secmeli-ders-20749000> (Son erişim tarihi 05.01.2021)

3 <https://www.sondakika.com/haber/haber-erdogan-bunlara-hicbir-seyi-begendi-remezsiniz-3-3710422/> (Son erişim tarihi 05.01.2021)

4 20.03.2012 tarihli *Resmi Gazete*, Sayı: 28239.

5 MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğü'nün "2019-2020 Eğitim Öğretim Yılında Okutulacak Seçmeli Dersler" konulu yazısı. https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_01/22102017_2019-2020_eYitim_YYretim_yYIY_iYin_seYmeli_derslerin_seYimi_yazYsy_16_Ocak_2019.pdf (Son erişim tarihi: 05.01.2021)

2. ŞURGEDGINERI NENAPE DO DIALEKTEPEŞ DERSİSİ GONŽKALU

i. Oguruşı Programış Oxaziru

MEB ŞND dersepeşeni ogurapuşi programepe, oxaziru do gamaonuşi mtel dulyape derneği, vakifisteri siviluri organizasyonepes (Sxo) nuşku. Has-teri Sxo-epet okokateri oguruş programi oxaziranunon, hamuşeniti kadro okokorobanunon.

Na ixazirinas programi Temel Eğitim Mudurluğşa nicgoninen do mudur-luğikti Talim Terbiye Kurulu Başkan-luğşa mendacğonums. Akonaşı progra-mi diňabuluna, mektebepes ikitxinен, var iňabuluna oktiruşeni ukunucğonums.

Talim Terbiye Žurulis diňabulaşı, bul-tenis gamionen do Žurumepeşa ambai koniçinen. EBA sistemisti koilikatinen. Haşonite mamguralepes a dersi go-şazxunenan.

ii. Dersisi Saati do Mamgure

Şkamektebiş 5, 6, 7, 8. Sınıfi mamgura-lepek, ŞND dersi, xaftas jur saati ivasen eşe otx žanas agurinenan.¹

Ar mektebiz vit mamguralepek ar dersi

¹ <https://www.memurlar.net/common/news/documents/278182/25062012-69.pdf>
(Son erişim tarihi: 05.01.2021)

kogoşazxunaşı sınıfı guinžkinen.

Mamguralepek ŞND dersi, 5-8 sınıf-epeşi artis varna kata žanas agurinenan. Maxutani sınıfisen maorvani sınıfıksis igurinen, varna maxutani sınıfisen ma-orvani sınıfısa ar žanaşenit goşizxunen. Goşazxunoni dersepeşeni programis xaftas aşa saatı goşazxunoni dersi saatı iven. Haşonite ar sınıf varştantina go-şazxunoni dersişi mamguralepe ar sınıfis oňibğinen.

ŞND dersi İmam Hatipi mektebebes 4 žanaşenit goşizxunen, 5, 6, 7 sınıfipes xaftas ar saatı, maovrani sınıfis ar var-na jur saatiseni ixenapinen.

iii. Dersisi Goşazxunu

Haftalığı programis kaňa mektebi şeni, muteyi imkanepeten vit dersişen ar grubi ixenapinen. Mamguralepek mektebişen mutes noguran dersepe-şen arti goşazxunenan. Mamguralepek nam dersi goşazxunan iya mektebişen nigurinen. Mamgurapalepe, mamgu-ralepe, velepe do mektebi mudirepek artikartis nuňayratesna ağanı sınıfı gu-inžkinen.

goşazxunoni dersi, mamgurapalepe-i xtiyacepe, mektebişim imkanepi, mam-gurale do velepe muteşii nenaپeten ar liste ixazirinen do e listeşen dersi gu-şizxuninen. Goşazxunoni dersi gećka-

las, 3-12 Çxalvas goşizxunetu, 2013 do 2014 žanas Bulobas goşizxunu. 2015 žanaşen doni majurani somestirişi geçkalas goišizxunen. Ham žanas 4-22 žanağanis goišizxunasen.

iv. Dersişi Mamgurapale

ŞND Dersişi mamgurapale oopumuşeni unirversites lisansi çodineri ivasunon. Universitepes ŞND-şeni mamgurapale nortepe goinžkuina norm kadro va renşeni Kurduri dersişenitina čiňatama ixenu. Majurani nenapeşeni çkar atama xenaperi va ren.

MEB'ik ham problemi ilakateri dersi do ŞND dersişi mamgurapale, ham lisansi nortepe çodinerepeşen goišizxunetu.

1. ŞND menžxveri lisansı şprogramepe
2. Turkuli Nenaşti mamgurapaloba
3. Turkuli Nena do Čaralobaşı mamgurapaloba
4. Turkuli Nena do Čaralobaşı Norte
5. Modernuri Turkuli Dialekťepo do Čaralobaş Norte
6. Turkuri Folklori
7. Sosialuri Čkinapeş mamgurapaloba Mamgurapaloba nortepe çodineri na va renanpes pedagojikuri formasyoni oxenuşti ren. Hoşaniten mamgurapale var ižiruna utezeli mağali lisansi çodinerepe mamgurapale ixenasantu.

Mektebepes bağineri mamgurapale va rtassi, žoxle ilakateri dersiten, haşoni-

te var ibağunati galeşen parate kaçeri mamgurapalepete ŞND dersi naçinasunu.

Xvala Kurduri dersişeni 2012-2015 žanapes 27 mamgurapale ixenu.

v. Dersiş Suparape

Majura mtelid dersepeşti svarape MEB'ik oxazirams. ŞND dersepeşti materiali oxaziru SXO-epes koniçi. 2012'sen doni mtel goišizxunen mtel dersepeşti svarape SXO-epes oxaziraman.

vi. Dersis Puani Meçamu

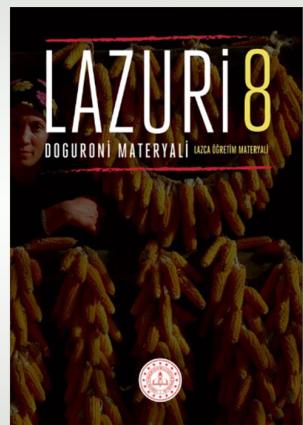
ŞND goşazxunoni dersişi imtiyanepi mamgurapale müşis naunon heşo, imnianita varna uimtianuri ixenen. Ěarnaşa naniças puanı mamgurapales aksamikuri puanepes işinen.

2012-şen andğaşakis na goşizxunen mtel nenepeşi dersiş suparape.

Tarixi	Sinifi				Noşepe
	5	6	7	8	
Adığuri (Kiriluri Alfabeten)	✓	✓	✓	✓	4 Moduli (Kaşa modülü 5-8 sinifepeşeni)
Adığuri (Latinuri Alfabeten)	✓	✓			
Abxazuri	✓	✓	✓	✓	4 Moduli (Kaşa modülü 5-8 sinifepeşeni)
Kurmaçuri	✓	✓	✓*		
Zazuri (Zazaki)	✓	✓	✓	✓	
Lazuri	✓	✓	✓	✓	
Korturi	✓	✓			
Boşnağuri	✓	✓*	✓		
Arnavuturi	✓	✓*	✓		

*Tebliğler Dergisi 2019-2020 listesinde yok.

MEB-k Kabuli na Vu Lazuri Dersiş Suparape

B. ŞURGEDGINERI NENAPE DO DIALEKTEPE
LAZURI DERSI

B. ŞURGEDGINERI NENAPE DO DIALEKTEPE LAZURI DERSI

1. LAZEPE DO LAZURI NENA

Lazuri nena, linguistepek Omjorati Žafkasuri Nenape na užomenan ar neaş familyası doloxe şinuman. Ham nenaşı doloxe Korturi, Svanuri do Margaluri nenapeti koren.

Hantepeşi doloxe Margaluri nena Lazuris mtelişen dido nugams. Juri nenapec Omjorati Žafkasuri Nenapeşi doloxe Žolkuri varna Zanuri na gyožin ar grubi žopxums. Juri nenapeci memgvapuk Lazuri do Margaluri nenapeci klasifikasiyoneni teni ckva do ckva fikirepe moşıgu. Çikobava, Maris̄teri bazi linguistepek Margaluri do Lazurişen Žolkuri (varna Zanuri) nenaşı ar dialekti na ren kabuli doves. Ala, ağani linguistepek hantepe aćkva nena dives, diçkvanes, hemuşeni ckva do ckva nenapeci renan-ya zoþonan.

Lazuri nenaşkala menzveri na ren mtelişen çinaperi nena Kortuli nena ren. Kortuli do Lazuri nenapeci zitaş xazina artikartis dido nugams. Hantepeşi didope Proto-Omjorati Žafkasuri nenaşen donoskide equivalentepe renan.

Lazuri nena Omjorati Žafkasuri Nenapeş doloxe enni mboli konsonantı na

uğun nena ren. Bazi dialektepес 33-ko-nari konsonantı kuğunnati mteli Lazuri dialektepес 5 vokali xvala mopxvadurt.

Morfologiurot agglutinativi nenapeci klasis na işinen Lazuri nenaşı predikatis negativi-pozičivi, verbişi gza, subjekti, objektepe, kausalite, ora, modi, voisisteri faktorepe na moçinapaman prefiksi do sufiksepe nanžxven.

Lazuri nenas momžulera coğrafyas isinapinennati, artikartisen goçkvaneri dialektepес kuğun. Škurepeşi amamtumanepes na amvopinun ham dialektepe do subdialektepe sum grubis gamikaten. Ham dialektepe haþo ren:

- A) Xopur-Çxaluri dialekti
- B) Arkabur-Vižuri dialekti
- C) Atinur-Artaşenuri dialekti

Xopur-Çxaluri dialekti Margaluris majurapeşen daa xolos ren. Ham dielektis /q/ xoma na şinaxums, serişi sufiksepe -ap, -up na uğun do bazi ora do modepeşi formepe goçkvaneri na uğunşeni majura dialektepeşen gamikaten.

Arkabur-Vižuri dialekti Xopur-Çxaluri dialekti do Atinur-Artaşenurişi şkas ju-

Lazuri Nenaşı Dialektelepe

Xopuri Dialekti	Vižur-Arkaburi Dialekti	Atinur-Artaşenuri Dialekti
<ul style="list-style-type: none">• 'q' melams.• Serialişi mžirapu -ap, -up sufiksepe kuğun.• Moxtimoni ora do mcvesi golaxtimoni orası fomepe goktireli ren.• Margaluri nenas nugams.	<ul style="list-style-type: none">• Majura jur dialektili şkas juriti nugams.• Artaşenis naxolaşı gyulvuri dialektili namgvapen.	<ul style="list-style-type: none">• Fonologiuri çkvanobape kuğun.• Artaşenuri subdialektis ergačvi do dačvi xalepe var uğun.

riti na nugams meonktururi formi ren do Artaşenı kale naxolaşkule Yulvuri dialektelepe bazi karakterepe yüksindun.

Atinur-Artaşenuri dialektti fonologiuri farkepe dido uğun. Artaşenuri subdialekti fonologiuri farkepeşen metə ergačvi do dativişi afiksepe na var uğunşeni majuri dialektelepeşen do majura Omjoreti Žafkasuri nenepeşen içkvanen.

Mtel dialektili muş leksikuri xazina do osinapus kaločepe kuğun do hantepes gramačikuli do fonologiuri faktorepeti elvačatanşkule yulvuri do gyulvuri dialektelepeşen msinapupeşeni artikartisi oxožonuşi imkyani va doskidun.

i. Ogurapu-Onžopulus Lazuri Nenaşı Oxmaru

Onžopuluşeni Lazuri nena ipti Sovyetepeşti Ličataşti geçkapuri žanapes ixmarinu. 1928s Latinuri boncapeten iptineri Lazuri alfabe ixazirinu. 1932-37si şkas Lazuri nena Abxazias na skidunan Lazi

menobargepeşi čita ar grubişeni mektebepes onžopuluşu nena-ya do ixmarinu.

Ķai va gamobognitnati, hem orapes İskender Chitaşik Latinuri alfabeten na xaziru okitxuşi kitebepe; matematičkaši kitabepe do bazi başka dersişi kitabepe ham ndgaşa komoxtu. Mara, 1935-işkule Sovyetepes şoličkuri xali dikturu do soğuni Lazuri onžopulu diçodu. Abxazyas na skidušes Lazepe Asyaşı şkapeşa mendoşkves, Lazuri nenaş jin na içalişamtes kočepe, 1936-1938 žanapes Didi Ţerorişi oras doğurines, xapolis komoloxunes varna başka svapeşa mendučves, haşoniten hekoni Lazepe hekolen moseles.¹

SSCB-s na ivu ham ķulčuraş očonomiuri oraşen andgaşakis Lazuri nena devletelepeşti ofisialuri mektebepes ogurapu majurani fara Turkiyes 2012-s na eçkindu ŠNL-ş dersite ivu.

2000-epeşti geçkapurişen doni Poluri

1 I. Aleksiva, "Yeni Bilgiler Işığında İskender Chitaş", Ogni, No: 7, 2017, b. 7-13.

Lazuri NGO-epék do inisiyatifepek na gonžkes Lazuri nenaşti kursepeti kortu. Hantepes, 2011-2012 onžopuluş oras Boğaziçi Üniversitesi Fen-Edebiyatı Fakultesi, Gyulguri Nenape do Literatürapeş nortes na goinžku Lazuri dersepek ekaonu.² Ükule Poluri Bilgiş Üniversitesi haşa ar dersi gonžku.

ii. Lazuri Nenate Očaru-Okitxu

1929-şen hažışakis Lazuri literatüra monžinušeni dido içalişinunati Lazuri nena andgati xolo osinaputen na skidun ar nena ren do literatüra muši hekonari menceloni va ren. Lazepes Lazuri nenate okitxu do očaru dido var učkinan, dido kočepek na igures ar čara var uğun Lazuri nenas. 90-epeskule Lazuri nenaten čareli mažape 50 konari xvala ivu.

Andğaneri ndgas Lazuri nena sosialuri medias moižicen. Çkva do ckva tema Lazuri nena do opüte/dobadona na uğun saiťipes, korca makaturepe mušite int̄ernetis gežin. Ala Lazuri alfabe, očaru, ortografisteri mutxanepe uci na niçinen problemepe va ren. Iri xolok na unonšteri mušeburaşı na čarums ham saiťipes dido Lazišeni majura Lazuri nenape kala na okiçinams svape ren.

Bazi aktivistepes made Lazuri očaru do okitxu Türkiyenuri Lazepes do loxe dido na var moižicinu ižiren. Goňxunonu dersepeši en didi faide, na okobisinapit mitxanepeti dido fara na mižvessteri, Lazi beraipes Lazuri alfabe

doguru do haşoten Lazuri očaru okitxu-şı monžinušenitina ipelen.

Haşo rennati, Lazuri nenas 90-epesen andgašakis na manžinena ar literatüra kuğun. 2010-şen žoxle leksi na uncintu čareri literatüra andga ckva modernuri tişepeten imçiranen. Tyrkiyes 90-epesen doni na gamışkvini periodikuri ga-maşkumerepe do kitabepesi liste ham raporis nunžxun.

Lazuri Nenaşti Ogurapu

2 Tanura, No: 1, 2011, b. 3.

2. GOŞAŽXUNONI LAZURI DERSI

i. 2012-2013 Onžopuluš Žana
'Defakto' Geçkapa

2012-şı mbulobaş tutas ŞND Goşažxunonı dersepeši ambai ignuškuše, dersepeši gežopxala MEB-ik yindvasen; programi, dersişi mazape, mamgurepeši problemi mteli xolo MEB-ik vasen ya do duşuneri dersi na goşažxunasen Çxalva tata komoxtu. Ala Çxalvas koxižonu ki MEBik Lazuri nenaši ogurapušeni mutu var vudorčun. Lazi akťivistepek na unonan ognapinu do armutxanepe xenaperi ovapušeni mektebepes Lazuri nenaši ogurapušeni bazi mutxanepe doves.

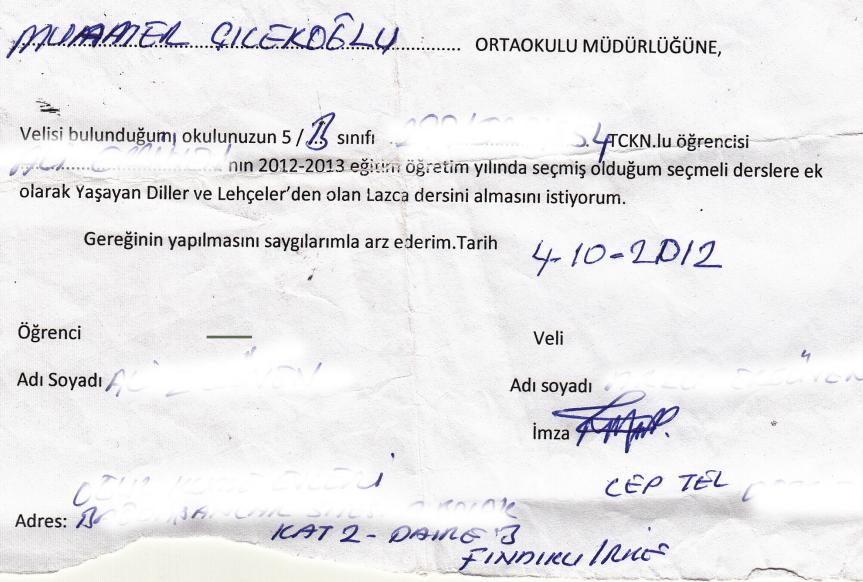
Musti Vižes mamgurapale na ren Lazi aktivisti do ŞND goşažxunonı dersepeši iptineri žanapes žampanya na oktu

Hasan Uzunhasanoğlu Ağani Muružxis 2012-şı çxalvas Vižesi mtelišen didi orta mektebi Muammer Çiçekoğluşi muduri kala kokisinapu. Mus Lazuri dersepe ukitxuškule muduri ananke ni na var uğun do ham dersepe kai na var užonun koxužonu. Mudurik 'Lazuri Dersi bazepek komežxunes mara čku ucis gebincirit' tkuškule Uzunhasanoğluk hašo mižomenan:

Okoacapaškule Lazuri na mezxunes kocepe kobžiri. Menomžxunes nepečala dobxedo do bisinapi. Ma na momčes dilekçepe mudiri do elamšvelu müşis mendebuži. Aza yanet̄tesnati, çxalva tutası maečani ndgas (20.09.2012), eci (20) dilekçezi višosum (13) teži dobončarapi. Hemindorapes, Arkabisti xolo jur dilekçe koniçinu ya do ambai komežxunes dorčun. Xeleberi borti. Soğuni menožxuneši prosesis mžxade do defakto kogeičk inudorčun.

Vitoootxo ndgaškule guma tutası maotxani ndgas (04.10.2012), ogurapulek dilekçepes coğaži komomčes. Talim Terbiyes mufredati mečamuši miğut̄tes. Ham coğažiškule Aksiyoni nortepečala bižiri. Oxenoni do menčeloni dulyapeši bisinapi. Dido subuka dulyapeti va golamžit̄tes. Xes varti mufredati do varti dersi okitxušeni kitabı miğut̄tes. Mučo păttit do sole gebočkařit!¹¹

¹¹ Hasan Uzunhasanoğlu, "Menožxune Lazuri Dersişi Prosesi do Lazuri Nena", Ağani Mu-

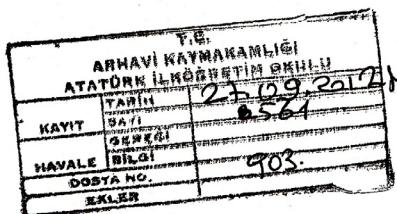

Mektebiş Omaktaleşî cevabis "svaluri nena do dialektepeş dersis Kurtuli do Çerekesuzli (Adığuri do Abazuri dialektepe) programepes koren, Lazuri nenas MEB Talim do Terbiye Kuruluk kabuli na vu şprogrami na var uğun, e do mtel onżopuluş ūrumiş onżopuluş şprogrami Talim ve Terbiye Kuruluk na xazirums" gamognapuškule "han-tepeş gurine mektebi çkunisti ham dersi ham onżopuluş žana okitxu va xvadun"-ya do kabuli var ixeninu.

Ham cevabite oxižoninu ki MEBik ogurapuş şprogrami oxazirus dulya var eindudortun, ham beciti dulya gurite na vanen koci do ūrumepeş na nuşku ignapinu. MEBik na ixazirasen şprogrami xvaduni var xvaduni, hea xvala ožkedasen, xvadunna kabuli a do ga-mażxadasetü.

Aşo rennnati, MEBik mektebepes na digurinasen ar nenaş, ar do ogurapuşi teňnekepeş jin dobağine akademikuri, pedagogikuri uçalışapu ar nenaş şprogramişi oxaziru koçepes na eonduşeni şprosesi modgitinu.

Hamuş memgvapuri ar şprosesi xolo Lazuri nenaş jin na içalişaman SXO-pek Recep Tayyip Erdoğanış Universites Lazuri universišeşeni ağıodes. Ham SXO-pek MEB-işi goşažxunoni deshieni mamgurapale okitxapuşeni universišeşti Sosyal Bilimler Fakülteſis Lazuri Nena do ūlūraş Gežopxu do Eşakitxuş Škaguri (Laz Dili ve Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi) gonžkapuşeni antxes, mara 18.10.2012 tarixoni cevabis universišeşti maktałek, Lazuri nenas filologis temâna ivasen nenuři materialepe na

..... ATATÜRK	ORTAOKULU MÜDÜRLÜĞÜNE, ARHAVİ
Velisi bulduğum, okulunuzun 5 / B sınıfı TCKN.lu öğrencisi min 2012-2013 eğitim öğretim yılında, seçmiş olduğum beceri dersi yerine, Yaşayan Diller ve Lehçeler grubuna dahil olan Lazca dersini almasını istiyorum.	
Gereğinin yapılmasını saygılarımla arz ederim. Tarih	
Öğrenci	Veli
Adı Soyadı	Adı soyadı
No : 00 11	İmza
Adres: 83370 Arhavi - Artvin	
<i>Arhavi - Artvin</i>	
	

Şkartoli: Kazeta Ağacı Muružxi

T.C.
FINDIKLİ KAYMAKAMLIĞI
Muammer Çiçekoğlu Ortaokulu Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.53.05-200/ 327
Konu : Dilekçeniz

04.10.2012

SAYIN
Hasan

Okulumuza verdığınız 20.09.2012 tarih ve 200-595 sayılı dilekçeniz incelenmiş ve Yerel diller ve lehçeler dersi kapsamında Kürte ve Çerkezce (Adığeçce ve Abazaca lehçeleri) programının mevcut olduğu, Lazca'nın Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu tarafından kabul edilmiş bir programı olmadığı tespit edilmiştir. Her tür eğitim kurumunda okutulacak derslerin programının Talim Terbiye Kurulu tarafından hazırlanıp onaylanması gerekmektedir. Bu nedenle okulumuzda bu dersi bu öğretim yılı için okutma imkanı bulunamaktadır.

Bilgilerinize rica ederim.

Ayşe INCE
Okul Müdürü

Mamgure Sinifi	Mektebi	İlçe	
91	3	5	Mteli
12	6	Fatih Sultan Mehmet Ortaokulu	Arkabi
7	-	Atatürk Ortaokulu	Arkabi
4	-	Nuri Özaltun Ortaokulu	Arkabi
45	5 ve 6	Muammer Çiçekoğlu Ortaokulu	Viže
33	5 ve 6	Aksu Atatürk İÖO	Viže

var uğunşeni ham ontxuti kabuli var ixe-ninu.

Soğuni, 2012 Çxalvas Vižes mamgurale na uonun 20 şuri, goşažxunoni Lazuri dersişeni mektebepeşi maktalepes arzuvali meçes do ham arzuvalepeşeni 13 ofisialurot ḫaydi dixenu. Xolo, Arkabisti jur arzuvali koniçudortun. Mara, MEB-iķ dersepe ilani dovuşkule ogurapuş şprogrami na var ixazirinuşeni sinifepe var goinžkinu.

ii. 2013-2014 Onžopuluş
Žana: Lazuri Nena
Mektebepes Kamaxtu

Ham jur varovapuri cevabişkule Lazi aktivistepeki do SXO-epék ogurapuş şprogrami oxazirus kogyočkes. Soğuni, Lazuri Ens̄tituşi Derneğik na xaziru şprogrami Talim ve Terbiye Kuruluk 05.09.2013 tarixis do 119 numaroni kurulış ḫararite diķabulu do "Yaşayan Diller ve Lehçeler Dersi (Lazca; 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)" 2013-2014 onžopuluş-oguruş žanas goşažxunoni dersepeş listes kamaxtu. (ožķedir: EK 8)

Hamuşkule na elebişinit žanaşı gečkapuris Lazi mamgurapalepeşi ončiśinuten iptineri Lazuri sinifepe goinžku. Kazeta Ağanı Muružxi ambais 2013-

2014 onžopuluş-oguruş žanas Vižes jur mektebis mtel 78 mamgurale na uonun 4 sinifi goinžku, ham dersepes jur do mamgurapale amaxtu. Arkabisti 13 mamgurale na uonun ar sinifi gonižku. Arkabişi ar mektebis 7, majura ar mektebisti 4 şuri Lazuri dersi mezxunesnati vit şuri na var oköxtuşeni sinifi var goinžku.²

İpti na niven sertifika na uğun mamgurapalepe na var iżireñ oxožonesşkule mamgurapaleşen Lazuri nena na uçkin mitxanepe dersişa amaxtan-ya do mektebiş maktalepe kabuli dvoxenapes. Sertifika na var uğun mamgurapalepe nam kiſtasite dersepeş amalenan MEB-iķ yonetmeluğis gamignapindorṭun. Mara mudurepek inisiyatifi mutepesi oxmares do Lazuri nena na uçkinan mamgyrapalepe dersepeş ka-moşkves.

Ham žanapes dersepeşa na amaxtes sum mamgurapaleşen aris hamuşen žoxle Lazuri alfabe içinanıtunati Lazuri očaru-oķitxu kai var učkiťu. Ari matematikaş grubimajura iptineri sinifis mamgurapale na renan mamgurapalepe do Lazuri nenaşı jin uçalişapuťes.

Mamurapaleş problemi goižkuşküle ogurapuş maṭeriali do dersiş kitabiş şorblemi ečkindu. Dersepes kogyočkesdortun, ala xes kai maṭeriali mutu var uğuťes. Kaťa mamgurapalek internetiš sitepeşen na na ḫorobu teni 2 "Lazuri Nena So, Mik Ogurams do īgurams? (Lazca Eğitim-Öğretim Nerede ve Kim Tarafindan Yapılıyor)", Ağanı Muružxi, No: 2, Žilva (Kasım) 2013, s. 9 (Lazca aslından çeviri İrfan Çağatay).

mutxanepeten muşebura ar materiali xazirumtu. Hanteppe fotočožiten omrales do berepes gurtes.³

2014
2015

iii. 2014-2015 Onžopuluš Žana: Extimu do Gextimu

Ham kadrok 2014-2015 žanapesti mپeci kampanya dodges. Mamgurepeši na-na-babape kala okisinapes formepes imza oxenapes Ağani mamgurapalepet elakates do dersi na goşizxunu mektepepeti manžinu. Kazeta Ağani Muružxişen nəbognamt, 2014-2015 oguru-onžopuluš žanas, Lazuri nena na isinapinen majura mamgurapalepeši elakatuten Lazuri nenaşı dersepe mučuti manžinu mtel orapeši eni jinşa kextu. Ham žanas Atina, Arlaşeni, Viže, Arkabi do Borçxaşı ovro mektebis mtel 274 mamgurale na uonun 14 sinifi goinžku. Ham dersepes ovro Lazuri nenaş mamgurapalek okitxapu.⁴

Žoxleni žanaşen dogureri do Lazuri Enstituš Derneğiş xazireri do MEB-şi kabuleri suparapeti online gamičarini do haşoniten ogurapuš materiliş problemi mžika diklu. Mara na bisinapitpeşen oxobožonit ki dersepe dido kai va golaxtudortun irik tamo tamo meçirdumtu. Mamgurapalepeši morali do motivasyoni dakleťu. Ham oranepes Turkies pöličkurot ikturetu do hantepes gurine mamgurapalepeši, mamgu-

³ "Lazuri Nenaşı Sinifepe Manžinu", Ağani Muružxi, No: 6, Xristana (Aralık) 2014, s. 9.

⁴ "Lazuri Nenaşı Sinifepe Manžinu", Ağani Muružxi, No: 6, Xristana (Aralık) 2014, s. 9.

Mamgure Sınıfı	Mektebi	İlçe
17	Fatih Sultan Mehmet Ortaokulu	Arkabi
17	Cumhuriyet Ortaokulu	Arkabi
16	Cumhuriyet Ortaokulu	Arkabi
16	Muammer Çiçekoğlu Ortaokulu	Viže
19	Muammer Çiçekoğlu Ortaokulu	Viže
36	Muammer Çiçekoğlu Ortaokulu	Viže
30	Aksu Atatürk İÖÖ	Viže
29	Aksu Atatürk İÖÖ	Viže
12	Düzköy İlk ve Ortaokulu	Borçxa
12	Düzköy İlk ve Ortaokulu	Borçxa
25	Yavuzselim İÖÖ	Arlaşeni
17	Yavuzselim İÖÖ	Arlaşeni
13	TOKİ Ortaokulu	Atina
15	TOKİ Ortaokulu	Atina
274	14	Mteli
7		

repeş nana-babapeši do Lazi aktiviste-peši anančeni mučuti mexroskuťu.

iv. 2015-2016 Onžopuluš Žana do Uküle

2015-16 onžopulu-oguruš žanas, SND goşazxunoni Lazuri dersepe na gyočkapinu teni mamgurapalepek gegondes do mečirdes, dersepeş amaxtimus naşkves. Ham xalis ivri 2015 žanas dersepeş goşazxunusti ižiren. Arkabis ar kampanias as geçkapinu na untes teni aktivistepék dersis goşazxunuş tarixi na geinktirüşeni kampania mutepesi var gyačkines. Ham păti ambaepe dersepeş masumani žana goşazxunuşu rezxi dučlu.

Žoxleni žanapes na očivu kadrope do sinifepesi gesalu okačxeneri žanapessti naonu; 2015-2016 onžopulu-oguruš žanas 71 na rťu mamguraleş rezxi 2016-2017-s 31-şakis kogextu:

2017-2018 ogurapu-onžopuluş žanas çkar Lazuri sinifi var goinžku. 2018-2019 ogurapu-onžopuluş žanas Lazuri Enstiituşi Derneğik na gežoru Lazuri Sertifikaş Programepes na akates sum mamgurapalek Lazuri sinifi gonžkalušeni na inčišes bžiromt. Ham mamgurapalepešen Melek Kuruk Beykozis (Polis) Gündogdu Nenehatun Ortaokulus Laz na va renan mašk-vitani sinifis na ikitxamtes mamguralepe mušis Lazuri nena gošožxunapu do 15 şuri na uonun ar sinifi gonžku, haya oseironi ar ambai rtu.

v. Meşvelu do Meçişinuş Kursepe

MEB-s na nunžxun mektebeper na ikitxams, na unon mamguralepe na amaxtimenan, mamguralepeši dersepes meşvelušeni na goinžken, optimus mecburi na va ren do saňaoni do mjaçxa ndgapes na niçinen ham kursepes branşis mamgurapalepe amulunan.

2018-2019 onžopuluş žanas Hopa Atatürk Ortaokulus maxutani do maaşani sinifepeti na elakates ar Lazuri nenaş kursi goinžku, dersiš mamgurapalek mižomenan ki sum sinifis, 40 konari mamguraleten na gyočku ham kursis na ulunan mamguralepeši rezxi žanaşı codinas ar sinifi do 15 mamguraleşakis dičli.

Him žanas Arťesenis Necip Fazıl Kısakürek İmam Hatip Ortaokulusti 15 mamgurale na ulutu okončaleri ar sinifisti xolo Lazuri "Meşvelu do Meçişinuş Kursi" goinžkudortun.

Mektebiş maktalepe, mamguralepe do mamguralepeš nana-babapek gošažxunoni dersepešeni mamguralepeši akademiuri moškvala mutepeşis na apelanen dersepeši gonžkapu kai na užonunan mtel okosinapupe čkunis mole moxtudortun. Meşvelu do Meçişinuş Kursi tekrube, mamguralepeši dido metimoni do akademiuri moškvalas fukuseri doloniş saatepeşen měta, ckva serbesti ar oras na ixeneninenšeni ar kele Lazuri dersepeši ecorus goludgitunati, majura kele gesveri ogurapu-onžopuluşu škagurişen na omendranamstı bžirit.

2015
2016

Mamgure	Sinifi	Mektebi	İlçe
12	6	Cumhuriyet İÖO	Arkabi
26	5	Aksu Atatürk İÖO	Viże
33	5	Pazar TOKİ İÖO	Atina
71	3	3	Mtel

2016
2017

Mamgure	Sinifi	Mektebi	İlçe
10	7	Cumhuriyet İÖO	Arkabi
11	5	Demirciler Ortaokulu	Borçxa
10	8	Demirciler Ortaokulu	Borçxa
31	3	2	Mtel

2018
2019

Mamgure	Sinifi	Mektebi	İlçe
15	7	Gündogdu Nenehatun Ortaokulu	Beykozi / Pöli
15	1	1	Mtel

2013-2019 Onžopuluş-Ogurapuş Žanas Lazuri Nena na Igurinu Mektebepe, Sinifepe do Mamgurepeşi Načonoba

2018
2019

Mamgureş	:	15
Sinifi	:	1
Mektebi	:	1

2016
2017

Mamgure	:	31
Sinifi	:	3
Mektebi	:	2

2015
2016

Mamgure	:	71
Sinifi	:	3
Mektebi	:	3

2014
2015

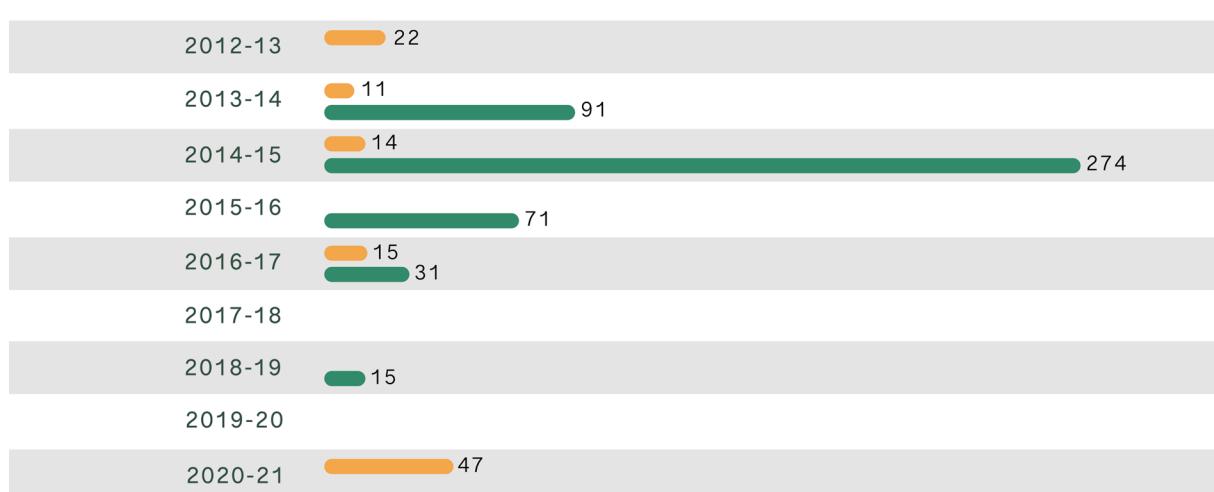
Mamgure	:	274
Sinifi	:	14
Mektebi	:	7

2013
2014

Mamgure	:	91
Sinifi	:	3
Mektebi	:	5

Lazuri Nena Načo Gošiżxunu Hea Na Ožirams Grafiča

█ Na goňšku sinifepes mamgurepeşi načunoba.
█ Dersi gošažxununati sinifi na va goňškuşeni dersis na var amales mamgurepeşi načonoba.

3. NA UĞOREMS MUTXANEPE do PROBLEMEPE

i. Mamgurapaleş Problemı

ŞND goşažxunoni Lazuri dersi na meçasere mamgurapalepeše universites 4 žaneri gurapa do pedagojikuri formasiioni iondrinen. Mara sotinuri universites Lazuri bolumi na var onşeni ham şarṭişi xususietepi mitis var uğun. E do Milli Eğitim Bakanlığıň kadro meçame-ri Lazuri mamgurapaleti var on.

Lazuri dersepeşi mesele iňti na ambai diu 2012-s Lazuri SXO-epek Rizeni-şi Recep Tayyip Erdoğan Universites Sosyaluri Gurapapeşi Enstitutis Lazuri Nena do Čaraloba Nana Gurapaşı Ara na goninžas deine čara meçes mara universiteşen "ho, ien" cuğaپi var aço- pes dei jin pčaritdortu. Aina universi-tes Lazuri mamgurapaleş sertifikasi na naçasere a bolumi var onşeni ŞND Goşažxunoni Lazuri dersiši mamgura-palepe doguronepes Lazuri na uşkun do ien na İngilisuri, Turkuristeri bran- şepeşi mamgurapalepeše koşkuğes do "ek dersi" cenčarerleri meçamute ham dulya does.

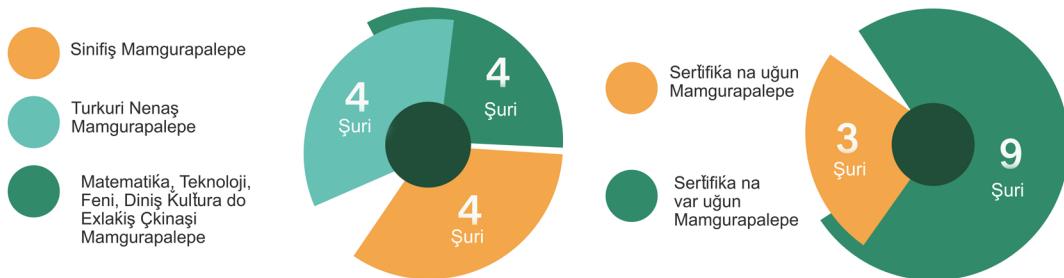
E do hamuškala 2013-şen andgaše ham dersepes na amulun mamgurapale- peşi namtinepek Lazuri uşkurulan nati evelişen Lazuri mačare-maķitxape var oran, Lazuri alboni goşažxunoni derse- pes içines, alboni birtum var uşkuran,

nenaşti xususietepi, grameri, gurapaşı teñnipeşeni fiċiri var uğunan.

Mamgurapalepek ham problemepe oj- ginuşeni dido oras sosial medias na dgun problemoni materiałepes ȝadu- man.

Lazuri Enstituk, MEB-şkala cendğane- peşi Lazuri mamgurapalepeşi obece- rupe cinžiru do hinis sertifikasi meça- muşeni a programi kocočinu mara ham programis iştiraki mžika doskudu. En- tituk, Avropaşı Artobaşı (AB) Turkia Delegasiyonı meşvelute "Na Skudun Lazuri"şı projete bakanluğuň doloxes kadrolı na içalişams mamgurapalepes MEB Mamgurapale Meşvelu do Meçi- niş Mudurluğun şkala a protokoli ceğaru- te Lazuri mamgurapaleş gurapaşeni sertifikasi programi dožopxu. 2-6-anı Aþrılı 2018 tarixepes Yalovas na ixen- nen gurapas MEB-s na içalişams 19 mamgurapale idu. Mamgurapalepe do- loxe xvala şkit şuri Lazuri uşkurtu, artı 12 şuri çkar Lazuri var uşkurtes. Prog- ramis Lazuri alboni, okitxu do očaru, dersiši suparapeşi doloxenepe, dersiši koşkaǵmalu periodi, sixintipe, ġuraşı p̄icis na on nenape do Lazuri andga- nerı vazieti, Lazurişeni akademikuri dulyapesteri mutxape didi a perspekti- fitte imeslinu, gurapaşı ćodinas čareri imtianite Lazuri na var uşkun 12 mam- gurapaleti doloxe iri mamgurapalepes MEB tastikoni do Lazuri goşažxunoni deşpes amolva furseti na meçams Na

Lazuri Nenaş Dersis na Amaxtes Mamgurapalepe

Skudun Nenape do Dialek̄tepeşî (Lazuri) Kursisi rabiska meçes.¹

Jile na p̄tkvitšteri, programis na on mamgurapalepe sumi 2018-2019-anı gurapa žanas; jur şuri muşı doloni-çodina Meşvelu do Meçisnuş Žursepes, ar şuri muşı doloniş doloxe Lazuri Goşažxunonı dersepes amaxtes.

Derneğik 21-23-anı Aþrili 2018 tarixepes ham fara MEB-i dixo, muşı manceelite majura fara Lazuri mamgurapaleşî gurapa programi dožoþxu, 21 şurite ixenu ham gurapas na amaxtespes MEB-işi tâstiki var uğun Lazuri Mamgurapaleşî Gurapas İkâtuşı sertifika meçu.²

2012-şen doni Lazuri goşažxunonı dersepes 12 mamgurapale amaxtu. Ham mamgurapaleşî oþxo muşı sınıfı, oþxo muşı Turkuri mamgurapale ortu, arti oþxo şuri matematiði, feni do ðexni, dinişti xac̄ka do exlakişti gurapa do sosyaluri gurapsepi mamgurapalepe r̄tes. Hanişti sumi sertifika çoperi, sertifika çoperi ham mamgurapaleşî jur

şuriti doloni-çodinaşı meşvelu do meçi-şinuþ ŷursepes dulyape niþi does.

ii. Dersiþ Suparape do Gurapaþi Maþerialepe

ŞND Goşažxunonı Lazuri Dersiþi 5, 6, 7 do 8-anı sinifepeşeni suparape Lazuri Enstituk doxaziru. Ŧilva 2013-s MEB do Lazuri Enstituk na ceðares "Lazca Öðretim Materyalleri" yoxoni supara do/vana suparapeşti oxaziru do ham suparapeşti xak̄kepe xibete meçamuþi sozleşmete 18-anı Xristana 2014-s 5-anı sinifepeşeni dersi supara gurapas niþu. 6-anı sınıfı supara 13 Ŧilva 2015-s, ma-7-anı sınıfı supara 18-anı Ŧanaðani 2018-s do 8-anı sınıfı suparati 2-anı Ŧanaðani 2018-s kogamaxtu, mara suparape MEB-ik gamionu. Suparapes nenoni dosyape muşite MEB-iþi interneþi sites gaþirenan.

Ekserietite suparape do arti materialepesi oxaziru MEB-ik SXO-epes naþkvu. Suparapeşeni cençareriti va meçes do protoþolepeteti suparape MEB-is xibe ias deine gores. Ar do, MEB Meşveluþi

¹ Bakay, Özge, Yaþayan Diller ve Lehçeler Seçmeli Lazca Dersi Raporu 2013-2020, İstanbul 2020, s. 34-35.

² Bakay, a.g.e, s. 36.

Xizmetepeşi Didi Mudurluğık, Cençarerri-dixo Dersişi Suparape Ečopinu do Gortuşeni 01.07.2016 tarixoni resmi čara muşisi 3-anı maddes na dgun, "Turkias 500-şı tude na dičirs dersişi suparapeşi presi var iasere, xvala elektronikuri ortamda svas orťasere" xučmite didi zaxmetepete na ixazirinu ham suparape xvala internetis PDF-te gamaşķvu. 2013-işen andgaše na goninžu Lazuri sinifepes 482 şuri mamgurale ikitxu, e do hamušeni MEB-ik xolosi oras suparape matbu gamionaseresteri var iżiren. E do namtine mamgurapale do velipek xepe nişte sınıfisi şurişuku supara baski does do dopaes, komiškuran.

Lazuristeri standartı a čara nena va uğun nenapeşeni içaren dersi suparape oxaziru bazi dialekti do grameri xususiepe gale naşkumute ien. Lazuris sum dialekti uğun. E do suparape, Ar kabur-Vižuri dialek̄tite içaru, na dvačirs svapesti tudeni noťepes arti dialek̄tipes na on karşılığepe meçameri on.

Oňoxaþarupe şkunis, suparape hamušeni dido ikaťigoren. Na vixaþarit mamgurapaleşen suparape na içaru nena, muşti dialek̄tiše čkva na on Atinuri, Artaşenuri, Borčkanuri na oranpek suparapes na on dialekti čkvanobape enni didi problemi on ituran.

Dersi suparape, muşti dialek̄tite na on pekti suparapeşi nena monka žiraman. E do hiniti dersişi supara referansi ečopumeri mara daa dido internetişen na iżiren materialepete, çendepeki na does materialepete dersi meçaman.

Dersi suparapes ixmaren nena Arka-

bur-Vižuri dialek̄tişi žalamite'n mara ham dialek̄tis na var ixmarinen mutxapeti uğun. Ham suparaşen diguren nena hus soti na var var ixaparinan a nena'n. Standartı nena oköoduşi a xenapa on.

Na vixaþarit mamgurapalepeşi irik 6-anı sinifi do jinis dersi va meçes. Ham, na goninžen sinifepe učaineri guropa žanas na goninžen sinifepes devami var iu do sinifis ağani amaxtimeri mamgurepe do mamgurepe doloxes nena obecerupe ari na var onşeni diu.

Hašo na onşeni enni na dičirs supara maartani supara na on 5-anı sınıfisi supara'n.

iii. Svaluri Okočišinu do Okokidinu

Mamgurapale do aktivistepek, Lazuri na ixaparinan svas svaluri bazi meselepe dersepe goşaonuşeni negativi a etki ikums ituran.

Rizenis sum kyultururi grupi uonun. Maarani muşti Atinaşı gyulvaše Tamtraşa nananena muşti Turkuri na on grupi on. Haminepes Rizeni merkezürepe "Mapavrişen ham kale" ituran. Majurani, Xemşini/ Sumexiti na iżiten Rizenişi Vija, Xemşini do Mapavrişi germa svalipes na on tarixuri sva on. Arti a Sumexi grupi Artvinişi Xoþa, Maňriali do Borčka kazas xen. Rizenis na skudunpek Turkuri, Xoþurepek Ermenurişi a gyulva dialek̄ti na on Sumexuri ixaparuman. Masuma xalki na on Lazepe on do hinişi dobadona "Mapavrişen him kale" iżiten.

Rizenis burokrasişi morderi parça Rizenişi merkezi do eṭrafis na on kazapeş na onşeni, Lazuri kazapek xizmeti do burokrasişeni majura kaleni na oran dei iduşunaman. İl Milli Eğitim Mudurluğunu "Mapavrişen ham kale" na onşeni Lazuri dersepes derseği var meçaman. Rizenişeni na ixazirinu goşažxunoni "Noğa Şkuni" dersisi čuňa suparas Lazeppe do Lazurişeni a malumaňi var on. Na vixaňarit a mamgurapalek, "Mapavrişen ham kale-him kale" meselesi gurine haşo ikuman itus.

Lazepeşkala aroğarda na skudun do Lazepesekala "rakiňi" na on Sumexepa Lazepesi nananena dersi ogorus daa xavi ȝaduman. Na vixaňarit yarici Kerasuli do Ordunurepe do xarki memurepek Lazuri goşažxunoni dersepes daa vorſi nožeran. E do, Lazuri goşažxunoni sinifepes na ikitxams namtine Sumexi mamgurepeši velipek "şku Lazi va vorret" ituran, Lazuri dersišen şikayeti ikuman do Lazuri dersi var ečopinuşen ni dilekçe çaruman. Dersisi mamgurapalek itus: "Atinas a Sumexi bere Lazuri dersi mo eþçopa dei čkva a sinifis matematiği dersis amaxtu mara a jur doloniuškale berek akadašepe şkimişen airi mo pskuda deine Lazuri dersepes amolva goru."

Borčka-s a mamgurapalek oþoxaňaru şkunis, Sumexi mamgure do nana babaşepeni haşo ţku: "Sinifis a bere Sumexi ortu mara nana baba muši muti va ţku. Beres soti var aleťu, Sumexurişi sinifiti na var onşeni veli muši 'xoca, bere emaneti mekçam' mižu." Čkva a velişeni Recep beik haşo itus: "Sumexi mamgurepe mionurtu. Him velipeşkala me-

selepeti domaes. A velik, 'Var dičirs, si şkimi beres Lazuri mo doguram' mižu."

Xoňa do Noğedis, biltassati svaluri goşaonupes na ižiren Lazi-Sumexi reka-beti svaluri timçxupeši fiçirepeti gokturams. Na vixaňarit Lazi aktivisti Osman Şafak Buyuklişik iri kazapes Lazuri dersi on do Xoňas mo va onşı sebebi ham dengete izax ikums.

iv. Covid-19-şı Pandemi do SND Goşažxunoni Dersi

2020-2021-anı gurapa žanas Rizenişi Atina kazas a doguronis a mamgurapaleši isteği do doguroni mudurişi meşvelute Lazurişeni a sinifi gonžala ixtimali diu, hamuşeni 2020-şı žanaganiş koşkoğmalu periodis mamgurepek Lazuri dersepe goşaonu. Mara somesturis, dersepes na amaxħaserħu mamgurapale malte kazas taini na gamaxtuşeni dersepe var ixenu.

Xolo hamuňkala 2020-2021-anı gurapa žanas Kyurduri do Zazanuri made ne-naşti sinifi var goninžu. Hamus, Covid-19-şı pandemi naču pai uğun, sinifeppe goninžui, goninžu na dersepe mučo ixenen va mažades, va miškuran. Gurapa žana na cočušen doni Bakanluğis neti a pozisioni var uğun, hamuši enni didi sebebi ham on.

İpti dersepe var iasere ţkves, vana učai mamgurapale maaşepes na niçen "ek ders"ishi cenčarerepešen ham dersepe goninžu. Ham dersepes 2020-21-anı gurapaşı žanas imtiani var ias dei karari meçes. Gverdi-direkti gurapate na

coğu dersepe učai mendraše gurapate niču do maarani somesturi çodinas imtianepeti direkти var iasere dei gognapa mečes.

Hus goşazxunoni dersepe EBA-şe ixen-en. Ham dros ŞND dersepe xvala Kyurduri do Zazanuri online ixenen de-ne gamamognapes mara dersepeši devamluluği mučo on himu va miškuran.

v. Galendo Užxu Nena

3 Guma 2013-is Okorturaşı Tbilisi noğas na gamiġen The Tbilisi Times kazeta Turkias na diu ham dulyaşen-ni Okorturaşı Paříkobaşı Korturi Didinžopulaşı Kartveloloji Merkezişi muduri Tariel Putkaražeškala a roportaji dou.³ Korturi Eklesiaši nena poliškaši taraftari na on Putkaraže, Svanuriškala Lazuri do Megreluri nenape Korturiši dialektēpe onan itus do AO-k ham ne-nape minoriti nena dei tastiki mo as de-ne mažoliškapeškala do SXO-epes lobi do kampanyape ikums.

Putkaražeškala roportajis "Turkias doguro-nepes 'na škudun nenape do dialektēpe' goşazxunoni dersi diu. Kararis hani nena orani vana dialekti orani va čar-ms." itus do Turkiak, Lazuri nena de-ne birtum va itastiki dei Lazuri dialekti maxesaþeran dei ima ikums.

³ <https://www.ttimes.ge/archives/9558>
Türkçesi için: <http://www.gurcu.org/turkiye-de-okullarda-secmeli-ders-olan-lazca-hangi-alfabe-kullanilarak-ogretilmelidir-tariel-putkaradze-icerigi-686.html> (son erişim tarihi: 05.01.2020)

Ham tespišiukale "Lazuri nam albonite diguren?" dei na ikitxams Putkaražešk, Lazepeši 'nasionaluri čaraloba nena' na itus Korturi do Lazuri dialek̄ti Korturi albonite doguru dičirs užomers. Mara "Lazuri ma na komiškun, Latinuri albonite doguranene" deiti ikačiorms.

Putkaražešk Lazuri Korturi albonite ičaras ia do nobažgams: "Lazuri doguramu na coğu kai on mara Latinuri albonite var do Korturi albonite digurinuko daa kai ien."

Lazurišeni "nena" ožitumu xazi na va aen Putkaražešk, Lazuri Latinuri albonite doguramuši sixintipe, muši zadumute hašo oxožonapams:

"Ecere Lazuri oxapa'aru doguramu Latinuri boncapete cočan na hiniši oxaparu do fonetiği Latinurite čkva na onşeni ham gzate dido va ale-ran; e do ar do mutepesi pažupek na žožxu didi čarerri xačkas mendra doskudanene. Mafiqiren ki Laze-pes xvala Kartuli (Korturi) alboni oxmaruti var dubağun, mutepesi pažupeši žožxeri xačkasti Kartuli (Korturi) albonite oköñkoru dvači-ran. Hašo var ias na hink minoba nişen didi a parça gondunanene."

vi. 2021-ş Žanağani Goşažxunuş Prosesi

2021-2022 onžoplus žanas na ikitxina-pasen dersepeši goşažmalušeni MEB-ik 30 Xristiana 2020-s mektebepes ar kartali učaru do ham dersepeši goşaž-maluši fendi dutarifu. Ham kartalis na bikitxamt 04-22 Žanağani 2021-s na

unonpeši coxope eizdinas do e-okulis meşicarinas, žanağanış tutası doloxe MEBBİS Kitabış Goşağmaluş modulis datape meşicarinasetu.

2015-şen doni dersepe maartani sometrişı soğunis na ixeninen jin elebişinidortun. Žoti xolo munde ivasen žori tarixi var miçkitesnati na nişonerü tarixis dersepe goşizxunu. Ama goşağmalushi dğalepe xolo çkva ordo domçinu uköremtu. MEB-ik hak na eondun dulya kaixeşa na var vu matkvenan.

Lazuri dersepeş jin na içalişaman bazi SXO-epék hamuş ambai gamaxtuşküle manışa sosialuri medias kampanyape oxvenu kogyočkes. Koronaş gurişeni mektebepes do yağmis oçalısu va muxvadunati žo ham temaşeni sosyaluri medias na dolinkanu matkvenan. Mara haya guris na gemižinan grubişi menku ipelu do ham grubi nako goktiru kai va miçkinan. Goşağmalushi ndgalepes mamguralepe do aktivistepe kala bisinapitşküle bžirit ki, KAFFED-işi ar aktivistişen meňa mitiksani ham kampanyapeşti yağmis moižondinu do kai mutxape gamaxtu-ya do miti mutu var atku. KAFFED-işi doxmeli xali, žo yağmiti do sosyaluri mediati na oxmaruşeňi majuranepesen gamikaten.

Lazuri Enstitüsü Derneğik do İstanbulluri Čavkasiaşı Kültüruli Derneğik arto na eçopes Avropaş Artobaşı Turkienuri Delegasyonişti meşvelute na ikoman "Laz-Çerkes Sivil Toplum Ağı" coxoni projeş doloxe "Tehlike Altındaki Diller Ağı"-k (TADNET) na ikoms dulyape dido možondinoni ren. 5 Žanağanis TADNET-k na gamačaru "2021-2022 Yaşayan Diller ve Lehçeler Seçmeli Ders Rehberi" gzamžiramu, dersepeş goşağmaluş prosesişeni nosi na momçaman ar noçališe ren. (<https://tehlikealtin-dakidiller.org/haberler/guncel/yasan-diller-ve-lehceler-secmeli-ders-su-reci-basladi/>)

Ham gzamžiramuši okaپetanušeni 8 Žanağanis Tehlike Altındaki Diller YouTube-ş kanalis "Ortaokullarda Yaşayan Diller ve Lehçeleri Seç" coxoni kampaniaş video gamičarinu. (https://www.youtube.com/watch?v=UnDtXJ_DpL8&feature=emb_imp_woyt)

Lazuri nenaşeni ham grubik sosialuri medias na gonžku #LazcayıSeç, #AnadiliniSeç ve #LazcaYaşasın kampaniapeti uci gedvaloni ren. ("Çerkesçeyi Seç", "Gürcüceyi Seç" do "Zazacayı Seç" coxoni videope) 7 Žanağanis YouTube-s "Lazcayı Seç #LazcaYaşasın" coxoni ar video (<https://www.youtube.com/watch?v=Ixj-nY1iBFQ>) do xolo 18 Žanağanis "Lazcayı Seç / Yaşayan Diller ve Lehçeler" (<https://www.youtube.com/watch?v=mxDw4dW-Rjw>) coxoni ar çkva video kogaminčarinu. Xolo ("Çerkesçeyi Seç", "Gürcüceyi Seç" do "Zazacayı Seç" coxoni videopeşkala) hantepeşen meňi 09 Žanağani Lazuri Enstitük dersepeşeni ar do afişi kogačaru.

25.01.2021 tarixis božkedatşküle YouTube-s na gamičarinu videope hakonari ižiramu:

- "Lazcayı Seç"-iş video
 - o "Lazca Seçmeli Ders – Lazcayı Seç – Laz Enstitüsü" 2.740 fara ižiramu
 - o "Lazcayı Seç #LazcaYaşasın" 295 fara ižiramu
- "Ortaokullarda Yaşayan Diller ve Lehçeleri Seç" 618 fara ižiramu
- "Lazcayı Seç / Yaşayan Diller ve Lehçeler" 319 fara ižiramu

Sosialuri medias ham kampaniapeşeni
paňi mutxanepeti inčarinu. Avropaş Ar-
tobaşı meşveluten na ixeninu ham pro-
jepe do videopeşti doloxe separaťisturi
ivrepe na gores teni koçepeti gamaxtu.

Lazuri nenaşeni na içalişams Lazuri
Külturaş Okolvoniti muši siteşen "5, 6
do 7. sınıfların Lazca seçmeli ders baş-
vurusu yapması için son 5 gün"-steri
ocoxinupe (<https://lazkulturdernegi.org.tr/haber/lazca-secmeli-ders>)
ikumüşani, 04 Žanağanis ar do afiş
kogamačaru.

Lazuri Külturiş Okolvonik xolo Lazu-
ri dersiş mamgurapalepe kala isinapu
do dersi na mežxunu berepeši kalemi,
defterisleri na uköreman mutxapeşti

sponsori dvau.

Goşažxunuşküle mamgurapalepe kala
bisinapit do žo dersi mučo goşižxunu
mupe ivu pkitxit. Bžirit ki sosyaluri
medyaşı kampaniape yağmis var anču
do didi tesiri var ivu. 2015-2017 žana-
pes Lazuri dersiş mamgurapale ba tu
ar mamgurapalek xvala Vižes Lazuri
sinifi na goinžkasenzi ambai momim-
çines. Gožo dersepe gonžkuşeni mam-
gure na zirudortu ar mamgurapaleti
xolo dersiş gonžkapušeni na içalişam-
ssi ambai domaves. Ham jur mektebis
30 konari mamgure Lazuri dersepe na
eçopasen nişonen. Ala sinifepe mtilana
goinžkasenzi vana var goinžkasenzi, heya
2021 Çalvas ignapinasen.

Goşažxunoni dersepeşeni LKD-şı afiş.

Giçkinani? Gişkurani? Biliyor musunuz?

*Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda
Yaşayan Diller ve Lehçeler Seçmeli Dersi içerisinde
Ortaokul 5-6-7 ve 8. sınıflarda
Lazcanın seçimlik ders olarak okutulabileceğini biliyor musunuz?
Bunun için yapılması gereken tek şey Lazca dersini seçmek!*

*Önümüzdeki eğitim-öğretim yılı için tercih dönemi 4 Ocakta başladı,
Çocuklarınızın Lazcayı okulda öğrenmeleri için
Lazca Seçmeli Dersini seçin, seçtirin!*

Hayde Lazuri dobıgurat!

Son gün 22 Ocak!

C. GEZADU do NA BŽÍRÍTPE

1. GEZADU

1990-epeşukule na edgitu kulturuli do nanuri xaķepes onçisunu do 2000-epes na gamaxtu odemokraťkuş prosesi si enoçkinde, ar nena xvala na kabuli ikoms do ćkvape yasaxi na žopxums fikiri xolo na ibuurcams ar taronis, 2012 žanaşen doni na gamaxtu ŞND goşažxunoni nenaş dersiş prosesi, var movarinoni noklimepeše magineťu: İpti ofisialuri oķonočarupe do mecliş kaitepes na golaxtu, uķule ķanoni na ivu do mtelişen beciti, mektebepes ćka do ćva alfabeten na amaxtimu kulturuli/nenuri opšanobaşeni (andgašakis miti mole var molažkedunati) skidaluri becitoba na uğun ar dulya ren.

Nananenaş Dersi var do ŞND coxote listes na gedves goşažxunoni nenaş dersi, p̄ratikas na bžirits̄teri, ar nenaş ogurapuşeni var, hem nenaş amaxtimus na ipeleťuşeni, Turkies na isinapinen ar nena ŞND-şi doloxe goşizxunaşkule ham dersi eičopinaşı nananenaşı ogurapu ķonari beciti ar didi dulyas nuşvelams(ťu): Rapori p̄čarumtitşkule na memagesşteri, ham nenape ogurapu na unon (muşı nananaşnena varťuko-nati) ham dersepe nenaş ogurapuşeni ar gza ren. E do hakolen božkedaťskule, kulturuli/nenuri opšanoba do na skidun svaşı kultura/nenaş jin oxožonaliki monžinuşeni ham dersepe dido pelape-ri rťu.

Ham prosesi en didi aktorepe na onan mamgurapalepe do (ipti mudurepe ortaşkule) mektebiş maktalepeşeniti ham goktiru ar ren. Raporı ekařkarxuşeni bizadertitşkule şkaguris na goşaxedes ham aktorepeti Kemalistüri nenaş p̄olitikapeten, ćkva nenape na var iňkulams ar nositen na irdes mot gobičkendinamtaş.

Iptineri tema muşı nanaşnenaşı ogurapu va rennati, ŞND goşažxunoni dersepe "nanaşnenaşı dersi"-ya do oxožonudortun, Kurturişen gale majura aktivistepetek haya nena do kulturapeşı jin oçaşıuşeni beciti ar furseti-ya do ažires.

Ar ķeleti, ham xaķi tudendo ntixeri, oķokidineri xaķış očišinuten var möiginu. Avrobaş Artobas elakatinuşeni mole na moxtu odemokraťkuşı prosesişen eckindu. E do hemuşeni, očišinuten mogaperi var do xarsuveri ar xaķi ren.

Ala, hayatı p̄roblemi na uğun ar msifoni ren do kai oduşunoni ren. Ar xaķi niçerthaşkule kai guroni ovapus mutu na var irgebunşteri, kai nietisteri p̄ersonaluri faktorepeti dobağine var oxomožonapaman.

Ham projes xolo hasterepe bžirit: Iris haya nananenaşı dersepe ren-ya učkin do imsifonsnati, hantepe nananenaşı

dersepe va ren. Zaťi, ar doloniši dersepe, doguroni maṭerailepe, mamgurapalepeši ḁalifičasyoni do čkva dido dido nežeži, ham dersepeši ogurapušeni dobağine va ren. Mara ham dersepeten nenaş jin na içalişam̄es mintxanepeşen i do tito nenapeşeni kulturuli do p̄olitikuri çalimepe meçams.

Ham dersepek, nenaşı p̄şerobaş fīkris nuşvels do nenaş aktivistepes na ikoman muntxanepes ḁanonuri do xalkuri p̄esperktifi meçams, p̄olitikuri rezervepe oköxums.

Polis na içalişaman siviluri organizasyonepek na ikoman muntxanepe, Lazuri nena na isinapinen svapes dido na var unčunti xolo bžirir. Polis na gđinan ham dernegepeši sosialuri medias ikoman ḁamp̄anyape sosyaluri medias doskidun do dersepeši monžinušeni mutu var irgebun. Mara sva mušis na ixeninen čuťa ḁamp̄aniapse bile dersepeši monžinušeni dido faide na meçamstı xolo bžiromt.

Ham dersepe p̄olitikuri konjonkturis dido na nunžxun do konjonkturi goiktiraşküle ham dersepeti na goiktireن xolo bžiromt. Dersepe pri gyočku, 2010-oni žanapeşti iptineri gverdis Turkiek Avropaş Artobaşa amaxtimušeni na molışinu 'Çözüm Süreci' varna 'Açılım' na gyožitu ar prosesişti r̄tu. Ham prosesişti noçane na ren SND dersi, hemindorneri Ğnosoni Koçepe, Okosinapuš Xeyetisti xukyumetik na yoçkindu ar proje r̄tu. Mara xukyumetişti fikri goiktiruşküle hantepeti goiktiru. E do ačkva goičkondinu.

Ham ndğalepes ham dersepe teni siviluri organizasyonepek moiċicaman do na axeneran ḁonari dersepeši monžinušeni içalişaman. Mara bžiromt ki, didi xuneli na var uğunan ham organizasyonepes haya dido var axenenan.

Xukyumetik ham dersepe nananenaşti alterrañivi ivas-ya do moğunati, miċkiān ki ham dersepe do nananenaş ogurapu arti majuraşı alterrañivi va ren. SND dersi nananenaten ogurapu ḁanonuri ar sva meçkinu onormalu do čkineri ar mamgurapaleş kadro oxazirušeni beciti ar furseti ren.

Xolo bžirit oti 2021 žanaşakis na goinžku SND dersepeši artegitina mamgurepeši inisiatiften do gožancgonuten var goinžku. Ham p̄rosesis mamgurepeš nana-babapesti xolo mzika roli uğutes. Dersepeši gonžkapu do oxazirušeni didi roli na iſteru mamgurapalepe renan. Mamgure, nana-baba do maktebişi maktalobaşı şkas, mteli ḁala kontakti na uğun mamgurepeš dersepe gonžkes do nikaçes, dačkindes varna guri gaşalesşküle dersepeti hantepes gurine geinkolu.

Soġuni, goşažxunoni SND dersi, haži na ren xali muşite, na unonsteri dido var ipelu. Hamuşı dido nežežepi ren do mtelişen didi nežeži, rapori čkunis na gebodvitst̄eri umiteli na doskidu ren. Proje na mošiċkindu p̄olitikuri xeżalas do xolo MEB-s do uci na elvoġes, uci na va meçes, p̄olitikaşı maṭerialist̄eri na oxmares, mteli ḁeleni p̄olitikaş koçepes, siviluri organizasyonepes do aktorepes ham vaipelya dulyas krima kuğunan.

2. NA BŽİRİTPE

ŞND dersi, "nananenaşı dersi" varťastina, iris heşo ažonu, aktivistepesi haşa ažones do ham dersi aqoropes. Turketişi mektebepes İnglisuri nenaşı dersis mendaňşkedatşı, ŞND dersi ora, mamgurapale do materiyalepe obaňnuşı varen. Haşonite çkartı nena var igurinen. Ham dersepe xačka do politikaşeni ren. Kata nena igurinen yado iżoninenşeni politikuri oxončkinerepes ocginaps.

Ham dersepete mamguralepes nananenamuteši do didilepemuteši oşinu şeni kai diven. Haşonite mteli nananena do xačka muteši ar aktivisti divenan.

Gektireli nenape mektebebes ogurinu, xalkepeši artimajuraşa oçinapu şeni do ooropapu şeni ti dirgebun.

Mpolis, ŞND dersi žori mutus var irgebun. Sosyal medyas, ŞND dersepe oçinapu şeni naixvenenpe hek kodoskidun. Dersi goşatzxunums mamguralepe var irden.

2013 tzahanas, ŞND dersepeşti geçkalas, mamguralepes, mamgurapalepes do bakanluğis ham dersi xavesi uğutes. Hemu şeni geçkalas mamguralepek ham dersi goşazxunes. Ora mekiň heşo 2015 žanaş uňkule mamguralepe ora ora tičitanu, soğunuis ti diçodu. ŞND dersi çkar mamguralek var goşazxunums.

Xukumetis, ŞND dersi şeni omsifonuşi geçkakalas, 2010 žanapes, Avrupa Birliği "Çozum sureci" do "Açılım"ı nacoxons dulyape uğurtu. Ora meki-

luşı haşa dulyape diçodu. Xukumetis, ŞND'şa merağı kagundunu, kazetapes ham dersi şeni na ixenurtu ambaepe diçodu.

Muxalefeti naren partepes, ŞND'ya merağı vur gundunes.

Kyurdepek, HDP çoxoni parti muteşitten, nananena muteşen oguru iňvanan. Mteli dersepe nananenaten niçen mektebepe goruman. Unionanpe kata svas ilakirdenan do iňvanan.

Demokrati ar sendika naren Eğitim Sen'ik ŞND dersi var iňabulums. Geçkalaşen doni nananenaten oguru unon şeni goşatzxunoni dersiten nananena ogurus kai var midažken.

Xukumeti kele naren sentiňkapes, ŞND dersi obaňnuşı kožires. Xukumetişti duylapes nuňayrates. ŞND dersi, Kyurdepeşen i xen tkves do uňkule çkva mutu var qves.

Majurani, Cumxuriyetçi var na Atatürkçi muxalifepek, ŞND dersi şeni maǵali xomate var minonan ya var tkves. Ham dersepeşen muşeni aşkureninan iya ġarğales do haya naognu xalki doşkurdy.

Çozumi var na Açılim surecis maxelefeti nartu MHP, hamdersi varunon iya maǵali xomaten doktku. Cumxur ittifakis amaxtuşiti dostiu.

Turketişi politika, politikas na iktiren hentepe, ittifakepe, okožikupe do çkva iri xoloşı gurine ŞND dersi gondineri

kodoskidu. Sivili oňokatonepek ham dersepe naonas yado içalişeman.

ŞND dersi, geçkalaşen nananenate oguruşu alternativi varen. Ham dersi, nananenate oguruşu xalkis do xukumetis okabulu şeni irgebul. Arti nananenaten oguruşu mamgurapale oşenu şeni ti dixmarinen.

2020 žanas, Lazuri sinifepeşi çkartı mamguralepes unonanşeni var guinžku. Xvala Arkbabis velepek ikvandes şeni kaguinžku. Majura sinifepe, mamgurapalepek, mektebi yetetimi do velepes oxvežesşeni guinžku.

Velepes, mamguralepes, mamgurapalepes, SXO-epes do xalkis Lazuri dersişen žori ambai var uğunan. Didopes, mektebebes Lazuri dersi naren iya ti var uçkinan.

ŞND dersi yado Lazuri sinifepeşi gonžkimuşeni mamgurapalepe do mekte-

bepeşi mudirepes dido dulya ančen. Hama hanteperti žori var uçkinan şeni do ham dersepe mutus var irgebul yado imsifonan şeni mamguralepek Lazuri dersi goşažxunan yado mutu var ikipan.

Mamguralepes, liseşa amaxtimuş imtiyani muimi duya kužužinan. İmtiyanişa oxaziru unonanşeni Lazuri dersişenti imtiyanis mutu var kitxumanşeni ham dersi var goşažxunuman. Xalkik, ham dersepes politikuri midažken. Kyurdepe şeni naixenan mutxape steri ažonen. Hemu şeni ti mamguralepe, mamgurapalepe do velepe škurineri korenan.

ŞND dersepe nam oras goşitzxunasen iye MEB'in yano ognapams şeniti, didopes nam oras goşizxunasen heya ti var uçkin.

ŞND goşažxunonu dersepeşa, hatzi nařen hešo, gondineri ar proje ditkven.

Talim ve Terbiye Kurulu-şı ŞND goşažxunonu dersiş programepeşi ńkararepe

Tarixi	No	Tema
2012.09.07	153	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Yaşayan Dil ve Lehçeler Dersi (Adığece ve Abazaca ; 5,6,7, ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı
2012.09.07	154	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Yaşayan Dil ve Lehçeler Dersi (Kürtçe; 5. Sınıf) Öğretim Programı
2013.09.05	119	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Yaşayan Dil ve Lehçeler Dersi (Lazca ; 5,6,7, ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı
2014.09.17	89	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Yaşayan Dil ve Lehçeler Dersi (Gürcüce; 5,6,7, ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı
2015.02.27	18	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Yaşayan Dil ve Lehçeler Dersi (Latin Alfabetesine Göre Hazırlanan Adığece ; 5,6,7, ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı
2017.02.17	8	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Yaşayan Dil ve Lehçeler Dersi (Arnavutça; 5,6,7, ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı
2017.02.17	9	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Yaşayan Dil ve Lehçeler Dersi (Boşnakça; 5,6,7, ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı

D. NOSİŞ DOGURU

D. NOSİŞ DOGURU

MEB-k goşażxunonı dersepeşi monžinušeni diçalişasna dersepeşenı mektebepeş maktalepe do mamgurapalepes na uğunan mžule şoličkuri mezmonupe do muči şaronayape moseluşeni ipelasen. **Ipti Қulturaşı Bakanluğu mtel majura bakanluğeppek**, kültüruli xampobaşı monžinuš gurişeni ham dersepe mtel xalkıs oçinapas do guri gundvasna dersepeşi goşağmalu do oxenuşeni dido ipelasen.

1

2 Gožos iptineri somestriş oçodinuris dersepeş goşağmaluşeni na niçkinušteri, hažišakis **MEB-k** leba gamažxadumtu, haya organizasyonepek do koçepék na açalışasenstəri ordoşa gamažxadas.

3

Goşažxunonı dersepeş goşağmaluş prosesepé **MEB-k** mučoti renşı gamatanu uķorems. Ham prosesepé gonķoleri svapes, irişen t̄kobaşa na ivenşeni do varti mamgurepeşi nana-babapes varti mamguralepes ambai na var avenanşeni iris gožazden do čkva mutxanepe iveni ya do miletepes nazmonenan. Nam sinifis načo mamgure ham dersi goşažxunu kodiguranna mamguralepes hemindora dersepeş monžinušeni na xvadun ķampanyape vanen, haşoniten dersepe xolo manžinasen. Haşote devletişi organizasyonepe xesabi naçanen do xalkiti mu iven oxožonasen. Hamtepeşi omtilanuşeni teklifi čkuni, **mektebepeş maktalepe do ilepeşi do ilçepeşi Milli Eğitimiş Maktalepek** dersepeş goşažxunuli prosesepé iris na ažirasenstəri online oxenuşı gzaş ožiramoni ren.

4

Dersi načo goşažxunu do načo sinifi goinžku hantepesenı mtel žanapeşeni ilepe do ilçepeşeni do xolo mtel Turkieşeni datape **MEB-k** apiçoras gamažxadas.

ŞND dersiş mteli nenaşeñi do xolo Lazuri nenaşi goşažxunoni dersis na muxvadun ogurapuš s̄trateji, **MEB-ş endverepék** siviluri opaş aktorepe ĺala okosinaperi karari eičopinas do dersepe hantepes mežkomileri geižopxinas. Goşažxunoni Lazuri nenaşi ogurapu užxu nenaşi ogurapušterii vana dersi na ečopes mamgurepes na učkinan ar “nanaşnenaşı” monžinu, literatura, linguisturi doxmelobapeši oxožonušeni niçinaseni, hamtepeş karari niķvatinas do haşote ağani mutxanepe goižopxas. Juri gzas na uķoremssteri s̄tražejepe do xvadape imsofinas do gežopxu do oxvenuš prosesepen hantepe ožkomileri gečkinas.

- a. Udobağinu materiali, ham nenaşeñi ogurapušeni na uķorems tecrube do okoğmalape na var ubağunşeni standarturi formi na var uğun nenaşeñi doxmelobape, dersiş naķunoba, politikuri kiana do čkva dido faktori ham nenaşeñi çkarisen gečkaperi ogurapu ŞND goşažxunoni dersepeten vaxvadinuri ren. Ham dersepeten Turkieši nenaşeñi na ičinapinasen do mžika rťastina na igurinasensteri meožopxu uķorems. Ham dersepek bereşı koltura monžinu, kulturuli do linguistikuri pšeroba do dido-ķulturulobaşı ġnosti do fikri monžinušeni fayde mečasen.
- b. Monžineri čareti kultura na var uğun, Lazuri nanaşeni, nena na učkin, opuše mušis varna lavoni mušis na isinapinenşeni čkva do čkva konari zači na isinapinen nanaşnenaşı ogurapuš gurişeni linguisturot monžinu, literatura do nenaş doxmelobapeši doguruşeni programepen ixazirinas.
- c. Juri nogureşeni ixaziru matièrelepeši gamakateri varna arto oxmaruşeni pedagogiuri xvadapeş eşäčkinu uķorems.

5

6

Gobičitxamtitşa do očobisinapamtitşa mamgurepeši nana-babape, mamgurepe, öektebiş maktalepe do mamgurapalepek ŞND goşažxunoni dersepes na gožužin umosi endoli akademikuri mogapa do lisepeşa amxtimuši gezadupe možires. **MEB-k** na vasen oduzanupeten lisepeşa amaxtimuši gezadus mamgure mtel oškendani mektebepes na ičitxu ŞND dersiştenti jur-sum ičitxasna ham dersepe čkva uci niçinasen.

Goşažxunoni Lazuri nenaş dersi ortamektebepes xvala var lisepesiti amaonuşeni **MEB-k** geduzanasna haya dido-nenonoba do kulturaşı ogvacı do ham nenaşeñi ogurapus ipalesen.

7

8

Turkieş çkva do çkva kültürushi, nenuri opapeşi misobaş doloxe arto oskiduşeni na ukörems oxožonalikişi monžinus na apelasen ham dersepeten, Turkieş opas na dolixručku tkvalapeş goladginus ukörems. Hamuş meşvelušeni ham dersepeşi goşažxunu monžinu do oxvenus gamatişušeni **ipti MEB-iş endverepe uküle mtel menžxveri aktorepe** memğizu mikoreman.

- a. Nenaş aktivisti koçi do organizosyonepe **ipti**, uküle mtel menžxveri siviluri opaş aktorepe dersiš goşažxunuş oras oçinapu do meguruş kam̄paniape oxenu na uköremſteri, dersepe ixenamtaşkületi ham aktorepe prosesi oxosyaruşeni dulya eondvaloni renan.
- b. Prosesişi mtelişen beciti fazi na ren mektebepes SND-ş jin na içalişamanpeşi mtelişen beciti aktori mamgurapalepeşeni na isinapams odemoňratiku do ploraliteş kele na renan mamgurapalepeş sendikapeşı SND goşažxunoni nenaş dersepeşi, doxmelurot Lazuri nenaş dersiši goşažxunu do meçamus guriten nuşvelas do mxuci meçasna ham ptosesis dido apelasen.
- c. Pluralizmi do doxmelurot kültüruli do nenuri pluralizmis anankeni na uğun, kaňa **politikuri partiape** SND goşažxunoni dersepeş temas anankeni uğurťan do kam̄paniapes mxuci meçan, prosesi uxosiaran.
- d. İpti hukyumetiş endverepe SND-ş temas jin xalikis ovapuri mutxanepe otkvalu kültüruli pluralizmi do odemoňratušeni temasi becitoba do gnapa, ipti goşažxunuş ndgalepes mole mögmaluten, inormalasen do içinasen, păti fikirepeşi ecorus ipelasen.

Goşažxunoni dersepeşeni suparape oxaziru do gamağmalušeni **MEB-is** çkva dido inisiatifi eondvoni ren do ham temas na içalişam siviluri opaş aktorepes mxuci meças.

9

10

Mamgurapalepe do suparaş mačaralepeşeni **MEB-k** meserya xizmetiš doloxe ogurapuš programepe xaziras do na nunžxun siviluri opaş aktori kala arto ham programepe oxenuten kaliteşi monžinušeni beciti ren.

11

Žopxaluri problemi na mošionams goşažxunoni dersepeši listepe ixeninertaşkule do goşiżxunertاشکule aktorepeši roli, **MEB-k** ağneşen tarifas.

- a. Doxmelurot meçkineri ar otieš tude na okikorobu dersepeš doloxe ideologiuri očočišinus na moğams listepe fo goşažxunuş sistemi meiktirinas. Ideologiuri očočišinuşi noxmare mot ivertas-ya do mamgurale SND-şen ar dersi kogoşažxunudorenna haya mot dižonertas ki majura majura ar dersi naşkums.
- b. Goşiżxunertاشکule mamgurepes umosi inisaiyatigi eçopan do nana-babape mutepesi berepes mxuci meçan do berepek dersi oxoşkveri goşažxunan.

12

YÖK-k na vasen geduzanupeten universitepes lisansis, jin-lisansis, doktoras Lazuri nenati igurinas, Lazuri nenaş mamgurapalobaş norte goinžkas, haşoniten Lazuri nenaş goşažxunoni dersepes na memagenan pelaperi mamgurapaleş problemi varti doskidas. Do xolo, Turkieši metimoni ar punçxa na ren Lazuri nenaş ćkinapuri xvadapeten eşakitxusti ipelasen.

**2018
2019**

Mamgure	:	15
Sinifi	:	1
Mektebi	:	1

**2016
2017**

Mamgure	:	31
Sinifi	:	3
Mektebi	:	2

**2015
2016**

Mamgure	:	71
Sinifi	:	3
Mektebi	:	3

**2014
2015**

Mamgure	:	274
Sinifi	:	14
Mektebi	:	7

**2013
2014**

Mamgure	:	91
Sinifi	:	3
Mektebi	:	5

ISBN: 978-605-70372-0-6